

ZÁRÓTANULMÁNYOK

CSÁNYI TAMÁS

**AZ INFORMÁCIÓ SZEREPE A
VERSENYKÉPESSÉGBEN PROJEKT
ZÁRÓTANULMÁNYA**

A tanulmányorozat

PZ5.

kötete

Ez a zárótanulmány a

„Versenyben a világgal”

A magyar gazdaság nemzetközi versenyképességének mikrogazdasági tényezői -
kutatási program

igazgató: **Chikán Attila**

Az információ szerepe a versenyképességben

c. projekt

vezetője: **Csányi Tamás**

keretében készült.

(Holló Margit, Juhász Péter, Krupanic Sándor, Major Iván, Markó István, Megyik László tanulmányainak átvételével)

„Versenyben a világgal” - A magyar gazdaság versenyképességének mikrogazdasági tényezői c.
kutatási program **MŰHELYTANULMÁNY** sorozata.

Sorozatszerkesztő: Chikán Attila, programigazgató
Technikai szerkesztő: Koblász Mária
Készült 100 példányban. Budapest, 1997. július 29.

Tartalomjegyzék

1. A kutatás tárgyának értelmezése és hipotézisei.....	6
2. A projektet indító főbb feltevések (1995).....	7
2.1. <i>A projekt felépítése és működése .....</i>	<i>10</i>
3. Az információ és a versenyképesség	11
3.1. <i>Az információ, mint integráló háló szerepe.....</i>	<i>11</i>
3.2. <i>Az információ, mint a gazdaság szervezés kulcseleme .....</i>	<i>12</i>
3.2.1. <i>A vállalkozások elindításához szükséges információ.....</i>	<i>14</i>
3.2.2. <i>A vállalkozás működéséhez szükséges információk .....</i>	<i>19</i>
3.3. <i>Az információgazdaság meghatározó szereplői .....</i>	<i>21</i>
3.4. <i>Az információterjesztési piac az 1990-es években .....</i>	<i>25</i>
3.5. <i>A gazdasági információk piaca .....</i>	<i>28</i>
3.5.1. <i>Az információ, mint árucikk .....</i>	<i>29</i>
3.5.2. <i>A tömegkommunikáció, mint speciális információs üzletág.....</i>	<i>30</i>
3.6. <i>Az információ piac.....</i>	<i>31</i>
3.6.1. <i>A rendszer célja:.....</i>	<i>33</i>
3.6.2. <i>A rendszer feladata:.....</i>	<i>33</i>
3.6.3. <i>Az információ piac Magyarországon .....</i>	<i>35</i>
3.7. <i>Az információgazdaság kiépülésének várható hatásai a versenyképességre.....</i>	<i>38</i>
3.7.1. <i>A stabil, szerves fejlődés hiánya. ....</i>	<i>40</i>
3.7.2. <i>A tőkehiány szerepe .....</i>	<i>41</i>
3.7.3. <i>A "gazdasági tolerancia" hiánya.....</i>	<i>41</i>
3.7.4. <i>A reakciósebesség szerepe. ....</i>	<i>41</i>
3.7.5. <i>Az információáramlás tökéletességének szerepe. ....</i>	<i>41</i>
3.7.6. <i>A gazdasági etika szerepe.....</i>	<i>42</i>
3.8. <i>Az információs társadalom kiépülésének feltételei .....</i>	<i>42</i>
4. Tennivalók	44
4.1. <i>Tennivalók az információterjesztés fejlesztéséért .....</i>	<i>44</i>
4.2. <i>Tennivalók a szerepek tisztázása érdekében.....</i>	<i>46</i>
4.3. <i>Az információs társadalom kiépítésének anyagi forrásai.....</i>	<i>48</i>
5. További kutatásra váró kérdések.....	49
6. A projekt keretében elkészült tanulmányok.....	49
7. Események, rendezvények.....	50

Táblázatjegyzék

<i>1. sz. táblázat: Gazdálkodó szervezetek száma a posta és távközlés ágazatban .....</i>	<i>25</i>
<i>2. sz. táblázat: A foglalkoztatottak száma és aránya a posta és távközlési ágazatban. ....</i>	<i>25</i>
<i>3. sz. táblázat: A beruházások teljesítményértéke és aránya a posta és távközlés ágazatban .....</i>	<i>26</i>

1. A kutatás tárgyának értelmezése és hipotézisei

A kutatóprogram egészének kérdése a versenyképesség mikrogazdasági tényezőihez kötődik.

Ez alatt a kezdetkor azt értettük, hogy a gazdasági versenyben szereplő (versenyző) egyedek, a vállalatok milyen képességek birtokában válhatnak sikeressé.

Az ehhez kötődő versenyképesség munkadefiníció ezért annak kifejtésére irányult, hogy a külső tényezők által kikényszerített változásokra az adott cég milyen sebességgel tud reagálni, illetve arra, hogy a reagáláshoz milyen adottságokkal kell rendelkeznie.

Az információkezelést illetően ez a kérdésfelvetés rendkívül leegyszerűsíti a kérdést, mert a reagálás sebessége, akár az élő szervezeteknél, az "idegpályák" fejlettségének függvénye, a kérdés legfeljebb az lehetne, hogy a felismert kényszerekhez való alkalmazkodás milyen más, olyan eszközöket igényel, melyek az információkezeléssel kapcsolatba hozhatók?

A vizsgálni tervezett témakörök ebből fakadóan, viszonylag mechanikusan,

- a bejövő információk fogadása, értelmezése,
- a belső információáramlás sebessége és teljessége,
- a kimenő információk célszerűségének

témakörére terjedtek volna ki. Természetesen külön kutatási irányt szántunk a kialakulóban lévő információ piac elemzésének, illetve azon szektorok elemzésének, melyek kiszolgálói a fenti funkcióknak.

Az ezen kívüli alkalmazkodási lehetőségek, eszközök, eljárások, vezetési módszerek elemzése a program más projektjeinek képezik vizsgálgódsági tárgyát.

A munka előrehaladta során, elég hamar, kiderült, hogy a fenti „individuális” versenyképesség definíció nem lesz elégséges, több ok miatt sem:

- nincsenek homogén piacok, ebből fakadóan rendkívül erős absztrakció volna általában „vállalat”-ról beszélni.
- a vállalatok nem „individuum” -ként léteznek (versenyeznek), viszonylag tartós partnerkapcsolat kevés szolgáltató szektoron kívül nélkülözhetetlen feltétele a működésnek.
- ezeket a stabil szállító-vevő láncokat a cégek fejlettségük különböző fokán eltérő stabilitással kezelik, eltérő preferenciák alapján.
- a versenyképesség, az elméleti definíciókkal szemben, a gyakorlatban is, egyre nyilvánvalóbban értelmeződik nemzeti szinten, a legkülönbözőbb síkokon.

- a kutatás egy adott időszakban, egy adott, determinált környezetben folyik, ahol többféle esemény egybeesése okán hagyományos rendezőelveink egy része (mikro-makro ökonómia) másként működik.

A fenti felismerések, korlátozások hatásait a későbbiekben részletesen is kifejtjük, hatásukra azonban ki kellett terjeszteni a kutatóprogram alapkérdésének (a versenyképességnek) értelmezési körét.

A kiterjesztés a nemzetgazdasági versenyképesség értelmezésének irányába két lépésben történt, részint azt kerestük, hogy mely gazdasági ágazatok, szektorok jelentenek húzóerőt a mai magyar nemzetgazdaság számára, ebben az értelemben az a versenyképes ország, melynek jelentős számú nemzetközileg versenyképes szektora van. E témakörrel, jelentősége okán szintén külön projekt foglalkozik, informatikai vonatkozása „csak” annyi, hogy a szektor a magyar gazdaságban is betölt-e olyan húzó-szerepet, melyet a jelek szerint a világ egészében, vagy sem?

A kiterjesztés másik iránya azt a kérdést veti fel, hogy önmagukban versenyképes egyedek, vállalatok együttes működése automatikusan eredményez-e versenyképes nemzetgazdaságot, vagy sem? A tervgazdasági idők stabil meggyőződése volt, hogy a vállalatok (de még az egyes polgárok is) lényegesen hatékonyabbak, mint a népgazdaság egésze, s éppen ez bizonyította, hogy a legnagyobb baj az integráló sémával, a központosított irányítási rendszerrel van.

A polgárok vonatkozásában a mai helyzet lényegesebben differenciáltabb, a cégeket tekintve azonban éppen olyan módon vehető fel a kérdés, mint 10-15 évvel ezelőtt. a rendszerváltást követő évek makrogazdasági mélyrepülését virulens mikroszintű pezsgés kísérte, a makrogazdaság néhány kulcsmutatójának utóbbi évek béli javulása valóságos de mindenképpen kimutatott veszteséges mikroszféra-beli működéssel esik egybe.

A nemzetgazdaság versenyképességének értelmezéséhez ezért ismét csak fel kell tenni azt a kérdést, hogy az integráló séma alkalmas-e a mikroszintű folyamatok áttételére makro szinten, netán szinergikus extra hasznot gerjeszteni, vagy sem.

2. A projektet indító főbb feltevések (1995)

1. A gazdasági rendszerváltás folyamata eltér a politikai rendszerváltástól, elhúzódóbb, és még messze jár a kiteljesedéstől. A folyamatban a politikai tényezők is meghatározó szerepet játszanak, de ezektől függetlenül ellenére is bontakozik az elméleti kívánalmaknak megfelelő piacgazdaság kiépülése.

- A működő gazdálkodó szervezetek számossága lényegesen kevesebb a létezőkénél, tehát domináns az egy ügyletre, vagy eleve a siker reménye nélkül létrehozott cég.

A folyamatot a megszűnések magas számán át lehet követni, ideértve a tevékenységüket befagyasztó cégeket is. Ezek aránya Magyarországon magas, noha ezt részben a szigorú csődtörvény is okozza.

- A gazdaság koncentrálódása nem bomlik olyan gyorsan, mint ahogy ezt fel szoktuk tenni. Látványosan nő a vállalkozó alanyok száma, formálisan 1,2 millió egységről beszélhetünk, ami az ország méreteihez képest impozáns. Egyes becslések szerint ezeknek alig 30%-a a ténylegesen és rendszeresen működő cég.

2. A mai megfigyelési rendszerek nem képesek tükrözni a gazdaság tényleges helyzetét.

A politikai rendszerváltás szomorú következménye az is, hogy a tervgazdasági fegyelemre épült statisztikai adatszolgáltatási rendszer szinte teljesen összeomlott.

Ez a jelenség összefüggésben áll a fekete gazdaság gyors kiterjedésével is, ebből következően a gazdaságra vonatkozó tények igen erős fenntartással kezelendők.

Ennek ellenére lehet képezni releváns csoportképző ismérveket, de ebben "szoft" megoldásoknak is szerep jut.

3. Erőteljes az eltérő stratégiai csoportok elkülönülése, számos szektoron belül.

A folyamat következménye a gazdasági lehetőségek szűkülése. A költségsökkentő stratégiát követő kisvállalkozások a hatalmas finanszírozási előnnyel bíró internacionális nagyvállalatokkal ütköznek (pl. fagylalt). Ezen nagyvállalatok belső lehetséges partnerei a hasonló stratégiát követő, viszonylag szűk vállalkozói köre.

4. A gazdaság átstrukturálódásának fontos jele, hogy megjelent és erősödik a szektorok közötti verseny: A TEÁOR lista szerint értett szektorok között számos, átfedő területen verseny van.

5. Az információ több értelemben is meghatározó szerepet tölt be napjaink és még inkább a jövő gazdálkodásában.

A szektor integráló, hódító szerepet játszik:

A GDP-n belül dinamikusan növekszik az ebben érintett szektorok részaránya.

Az információ kezelés extenzív értelemben terjeszkedő folyamat:

beépül más, hagyományos szektorok technológiájába, termékeibe (pl. gépipar, kohászat)

univerzális értelemben determinálja az irányítást: átrendezi a belső erőket, mint erőforrás megelőzi minden más erőforrás fontosságát.

- Az információkezelés felértékelődik

- a szakmastruktúrában
- a vállalati hierarchiában

Más szektorok mozgásterét korlátozza (konzulting)

6. Az információ kezelésének különböző szintjei egymástól nem elválasztható módon hatnak minden társadalomban, nem lehetséges magas fejlesztői kultúra alacsony felhasználói kultúra mellett és viszont. Ez a képzés felelősségét mutatja, s ugyanakkor átvezető szíjat jelent az egyéni, munkavállalói versenyképességtől a regionális versenyképességig.

- A magyar menedzsment képzettsége, problémaérzékenysége jelentősen fejlődött, de a szakadék a mai igényekhez képest nem feltétlenül csökkent: képzés szerepe.

- A mai nyilvántartási rendszerek (belső) nem elégségesek a cég magabiztos vezetéséhez.

- A vállalati versenyképességben meghatározó szerepet fog játszani az informatika eredményessége, beleértve, minden, az optimális döntéstámogatást kiszolgáló rendszert és folyamatot, minthogy a finanszírozási lehetőségek viszonylag szigorúan determináltak.

- A magyar vállalatok hírgyűjtő, hír-feldolgozó képessége kicsi: versenyhátrány

- A hír konvertálása információvá nem hatékony: a felső vezetés túlterhelése

- Az információ strukturálása nem megfelelő: hatékonyság csökkenés

7. A szektoron belül jelenleg világméretű monopolizáció zajlik. Ez a magyar vállalkozók kitörési lehetőségeit erősen behatárolja, úgy tűnik, hogy csak erős stratégiai szövetségben álló cégeknek van esélye.

A lokális termelők kiszolgáló, technikus szintre kerülnek, kivéve az információ piacot.

8. A posztindusztriális tendenciáknak megfelelően, rendkívül gyors standardizálódás mutatkozik az ipari termelésben is, ami a technológiákon túl megjelenik a költség és profit

viszonyokban is. Ebből következően a versenyelőnyt az ezen túli: finanszírozási és informatikai előnyök jelentik.

9. A vállalati versenyképesség nem választható el a társadalmi verseny-, a mi esetünkben az egyszerű életképességtől sem.

2.1. A projekt felépítése és működése

Az eredeti kérdésfelvetéseknek megfelelően az alprojekteket az információs irányoknak megfelelően kívántuk szervezni, azonban kiderült, hogy ez nem megfelelő közelítésmód. Nem lehet, illetve nincs sok értelme különválasztani a bejövő és kimenő információk kezelésének vizsgálatát, a kérdés az, hogy egy adott vállalatnál milyen szinten foglalkoznak az információs problémák megoldásával. Ha ez magas szintű, komoly munkát jelent, akkor minden egyes területen az, ha nem, akkor az egyes rész megoldások pozitív hatása nem érvényesül a vállalat egészére sem.

A fejlődés sebességét az is mutatja, hogy már a programhoz, de annak embrionális szakaszában írt vázlatokban még kérdésként vetődött fel az integrált vállalatirányítási rendszerek jövője Magyarországon. Azt, hogy a vállalatok „krémje” fog ilyen rendszert használni, tudni lehetett, azt azonban, hogy mára többszáz alkalmazás jutott el valamilyen fázisig, csak kevesen sejtették.

A projekt végső szerkezete, alprojektek szerint így alakult:

- Az információpiac elemzése
- Az információs infrastruktúra helyzete és kilátásai
- A vállalatok belső információ kezelése
- Az információ szerepe a gazdaság működésében

Valószínűleg ez utóbbi alprojektekben keletkezett szimulációs modelleket tarthatjuk a projekt legsikeresebb területének, noha első látásra inkább alapvető feladatokat jelent a gazdaság bármilyen, számítógépes szimulációja.

A sikerességet olyan értelemben használjuk, hogy az itt született eredmények mindegyikét alátámasztják az empirikus kutatások, és semmi olyan ága nincs a modelleknek, melynek gyakorlati értelme ne volna.

A projekthez, „kakukktójásként” kötődött a gazdálkodó szervek érvényes mérlegadatainak bizonyos csoportosítások szerinti elemzése, ami látszólag távol esik témánktól, de az ott feltárt tények nagyon hasznos módon erősítik meg néhány alapvető megállapításunkat, noha az elsődleges pénzügyi

tanulságuk más irányba esik. A témáról készült önálló zárótanulmány elsődleges jelentősége valószínűleg inkább a gazdaságpolitika témakörét érintik, amely szintén elkülönült projekt témája.

Ettől függetlenül, az alprojekt sok pozitív hatással volt a projekt egészére, két úton is:

- a gazdaság alanyainak egyenkénti elemzése, számosságuk, sikerességük tanulságai nagyon jól alátámasztják a szimulációs alprojektünk feltételezés-rendszerét,
- maga az elemzés, mint információs lépés sok olyan gyakorlati nehézséget hozott elő, mellyel a gazdálkodók is találkozhatnak elemzéseik során,

az információkezelés fontossága abban az időszakban nő meg, amikor a pénz időértékének fontossága növekszik, vagyis a pénzügyi folyamatokban látható differenciálódás szoros összefüggésben áll az információs folyamatok eredményességével.

Sajnálatos módon, a belső információkezelésre vonatkozó alprojekt „elhalt”, különféle problémák miatt sem igényes tanulmányok, sem érvényes koncepció sem született a témakörrel kapcsolatban. Nem mentség, de valamelyest enyhíti a hiányt, hogy az irányítási módszerekkel és technikákkal foglalkozó projektek eredményei jelentős részben lefedik a témakört.

A projekt „hivatalos” tanulmányai mellett sok parciális, önálló tanulmányként meg nem álló részmunka is született, egyetemi hallgatók jóvoltából. Ezeket annak ellenére szükségesnek tartom megemlíteni, mert számos apró lépéssel továbbvitték a kutatást.

Az eredményekért, vagy azok csekély voltáért mindezek ellenére a projekt irányítóját terheli a felelősség.

3. Az információ és a versenyképesség

3.1. Az információ, mint integráló háló szerepe

A legtömörebben összefoglalva úgy mondhatnánk, egy adott piac, illetve gazdaság addig terjed ki, ameddig releváns információk terjednek róla. Ez nyilván ténylegesen nagyobb az adott gazdasági működés reál és pénzügyi folyamatai által határolt tértől, mivel magába foglalja a potenciálisan elérhető területeket is. Ez a releváns információk hálója szövi egybe a ténylegesen, vagy lehetségesen érintettek körét.

Más nézőpontból úgy fejezhetjük ki a háló integrálószerepét, ha megnézzük, milyen át- és kivezető szálakat mutat a társadalom életének legkülönbözőleg szegmenseihez, ezt igyekeztük vázolni az alábbi táblázatban.

hogyan fordított arányban áll a gazdaságban levő informáltság és az egyes gazdasági eseményekhez köthető tranzakciós költségek között. A stabil gazdasági kapcsolatok kialakulása, egészen a stratégiai szövetségek létrehozásáig ennek a tényezőnek felismerését jelentik.

kérdéskör	informatikai vonatkozás	kapcsolódás más témákhoz
a bejövő információ kezelése	információs csatornák, - személyes kapcsolat - publikus nyomtatott inf. - elektronikus kapcsolatok	politikai függőség szakmai kapcsolatok érdekérvényesítő szervezetek szakmai sajtó, sajtó távközlési hálózatok
a belső információ kezelés	a vállalat integráltsága - „fejből” kezelt kisvállalat - szoros menedzsment - formális belső inf. rendszer	gazdasági struktúraváltás, vállalati szerkezet változása informatikai piac reengineering vezetői képzés, képzettség
kimenő információk	legfontosabb az output csak információs alakban: - célzott üzleti ajánlatok - célzatlan közlemények	zárt pályás információk, kereskedelmi partnereknek, pályázatok, média ügyek, média gazdaságtan
információ, mint szektor hardver	fejlesztés, forgalmazás	szektorelemzés
információ, mint szektor szoftver és szolgáltatás	fejlesztés, forgalmazás	szektorelemzés
információ, mint termék	forgalmazás	áru jelleg értelmezése szektorelemzés

A projekt kérdésfelvetésének folyamatos bővülése miatt kissé szerteágazó lett, mitöbb azon visszacsatolandó felismerések, melyeket a fenti táblázat vázlatosan tükröz jelen tanulmány vizsgálódásának tárgyát képezik, mintegy megelőlegezve az utolsó fejezet tartalmát: további kutatásra váró kérdések.

3.2. Az információ, mint a gazdaság szervezés kulcseleme

A magyarországi rendszerváltozásnak egyik „értelme” gazdasági értelemben az, hogy a termékpiacon eljutottak releváns méretükhöz. Ez a mesterségesen túlduzzasztott nehéz (hadi) ipari kapacitás felesleg drámai leépülését hozta a magyar és a kelet-európai gazdaságokban, aminek válságkeltő hatása közismert.

A piac releváns méretét informatikai szemmel úgy lehet meghatározni, hogy azon gazdálkodói körre terjed ki, mely az adott termék gyártásával, szolgáltatásával, forgalmazásával kapcsolatos alapvető, helyes információkkal rendelkezik.

A meghatározás értelme rendkívül gyakorlatias, ha arra gondolunk, hogy a formálisan létrejött, nagy számú, magyar gazdálkodó szerv, - beleértve a magánvállalkozásokat is, - milyen nagy hányada szorult ki piacáról, még mielőtt valójában beléphetett volna.

Az mindenki előtt világos, hogy a formálisan bejegyzett 1,4 milliós vállalkozói kör igen erős túlzásnak minősül, ezek túlnyomó többsége nem ténylegesen, vagy nem rendszeresen működő céget, vállalkozást jelent. Arra vonatkozóan azonban rendkívül eltérő becslések forognak közkézen, hogy mennyi a valódi, a magyar gazdaság outputjában rendszeresen helyet kapó vállalkozás.

A legpesszimistább becslést (Pénzügykutató Rt.: 20-25.000) elemzéseink cáfolják, csak a komolyabb, kettős könyvviteli vezető körben is ennél 3-szor több vállalat található.

Ez a hivatkozás nem az adatgyűjtés nehézségeinek bemutatására szolgál, hanem annak illusztrálására, hogy a legalapvetőbb gazdasági információ szolgáltatás előtt milyen akadályok állnak, álltak az átalakulás során.

Akármilyen konkrét, gyakorlatias módon próbáljuk meghatározni a verseny (képeség) alapinformáció igényét, az a kérdés nem lesz megkerülhető, hogy hány versenyző működik egyáltalán. Erre a rendkívül egyszerű kérdésre az elmúlt hét év alatt senki sem tudott hiteles választ adni, ez mutatja, többek között a releváns méretű piacok kialakulásának, definiálásának jelentőségét, folyamatát.

Egyféle értelemben valóban beszélhetünk arról, hogy a gazdasági rendszerváltozás lényegi folyamata lezajlott (tulajdon átadás, menegeri függőségek átalakulása), azonban várható, hogy a következő években igen számottevő strukturális átrendeződés várható a magyar gazdaságban, információs szempontból ez lesz a releváns méretű piacok kialakulásának időszaka.

Ha a legáltalánosabb értelemben kérdezzük az információ szerepét a versenyképességben, akkor az első, legegyszerűbb válasz ebben az értelemben az, hogy a versenyképes gazdaság kialakításához biztosítani kell, hogy az egyes termék (szolgáltatási) piacokra vonatkozó releváns információkat a piac érintettjei.

Ezzel lehet előmozdítani azt, hogy a piacra belépők megalapozott üzleti tervek alapján kezdjék meg tevékenységüket, ami természetesen nem garancia a sikerre de megóvná a gazdaság (és a társadalom szereplőit) a súlyos félreértésen alapuló vállalkozástól, az ezzel járó pénzügyi veszteségektől, valamint az ezek következtében előálló ideológiai, eszmei visszafordulástól, a „gondoskodó állam” felé.

Az 1989-90-es politikai rendszerváltozásnak egyik negatív hatása pontosan abból fakad, hogy a társadalom többsége távolról sem rendelkezett elégséges információval arról, hogy a gazdaságban milyen jellegű folyamatok megindulása, felerősödése várható, milyen típusú magatartásforma válik kívánatosná és sikeressé, stb.

Ez az egész problémakör háttérbe szorult egyrészt a politikai eufémia, másrészt a neoliberais gazdaságfilozófia legprimitívebb formájának leegyszerűsített változata mögött, miszerint a piac mindent megold, első az önérdék.

Jelen elemzésnek nem tárgy az, hogy lett-e volna mód arra, hogy az ezekből fakadó veszteségek egy részét elkerüljük. Az a tény azonban, hogy 1997-ben a Központi Statisztikai Hivatal számára közel 1 milliárdos projekt lesz annak lajstromozása, hogy kik a gazdaság valódi szereplői, bizonyítja azt, hogy akárkik is ezek, jelentős mértékben vakrepülés alapján kezdték tevékenységüket. A meglévő vállalkozások ebből fakadóan versenyelőnnyel bírtak, már az induláskor, a piac várható méretére, szükségletére, viselkedésmódjára vonatkozó alpinformációk birtoklásával.

Az információ a versenyképességre elsőként tehát úgy hat, hogy hiányában az induló vállalkozások élet, vagyis versenyeselei kisebbek. Kérdés az, hogy miféle információk hiányáról beszélünk, illetve az, hogy ezen hiányok pótolhatóak-e vagy sem, s ki által.

A következőkben áttekintjük azokat a fontosabb területeket, ahol az információhiány láthatóan gyöngítette a magyarországi vállalkozások versenyképességét. Az áttekintés második pontja viszont azzal az érdekes tanulással is jár, miszerint az információ nem tekinthető „teljes értékű” árucikknek.

3.2.1. A vállalkozások elindításához szükséges információ

Ez a kör viszonylag jól behatárolható, azon információk rendelkezésre állásáról van szó, melyek a normál üzleti tervezés alpinformációit jelentik.

Az első információs kör a saját információk rendszerezése, annak eldöntése, hogy a piacra belépni szándékozó magában rendelkezik-e azon adottságokkal, melyek esélyessé teszik jelenlétét a megcélzott piacon. Ennek az információs körnek nincsen közvetlen input lehetősége, nem nevezhető meg olyan forrás, mely ezt az információt, mint outputot biztosíthatná, ezen információk létrejötte csakis az adott személyek egyéni képzettségéből fakadhat.

Ez az egyik pont ahol az információ versenyképességet befolyásoló szerepe kötődik az oktatáshoz, akár a normál állami alapképzést, akár más formában megvalósított képzést tekintjük.

A gazdasági átmenet rendkívüli veszteségeinek jelentős része kétségtelenül a tervgazdasági oktatási rendszeréből fakadt, nem annak ideológiai elkötelezettsége, vagy színvonaltalansága miatt, hanem azért, mert szinte teljes egészében mellőzte a közhasznú gazdasági ismeretek tanítását.

Ebből fakad az első tanulság, az oktatási rendszer olyan irányú bővítése, melyben a mindennapi gazdasági ismeretek kellő súllyal képviseltetnek. Az esély erre a változásra jelenleg nagyon csekély, tekintve, hogy az elmúlt hét év során az oktatással kapcsolatos fejleményeket két másik dimenzió determinálta, egyféle vallásháború jellegű ideológiai küzdelem (melynek értékelése nem feladatunk), másrészt egy erőteljes pénzügyi restriktió menedzselése, mely viszonylag kis mértékben hozott új elemeket az oktatási rendszerbe, mitöbb az előző rendszer feleslegeinek leépítésében sem volt teljesen eredményes.

Az életképes vállalkozásindításhoz szükséges információk következő köre az adott tevékenységre vonatkozik. Kérdés, hogy ilyen értelmű információval, informálódási lehetőségekkel rendelkeznek-e Magyarországon a piacra belépni készüők.

A tevékenység technikai háttere, technológiai információs bázisa hagyományosan erős pontját jelentette a magyarországi menedzsmentnek, a rendszerváltás előtti időkben is.

Valószínűleg erős túlzás rendkívüli képességeket tulajdonítani magunknak, a fenti állítás inkább a műszaki képzés hagyományosan és tartósan magas szintjének elismerését jelenti. Ez nem csak a hagyományos műszaki, mérnöki területekre vonatkozik, de a XXI sz.-ban élenjáró technológiák oktatására is, úgymint a mikroelektronika, robottechnológia, biotechnika.

Ez annak ellenére igaz, hogy jóformán ezek az ágazatok (pontosabban néhány, elsősorban a hadigazdasághoz kötődő cég) voltak az első áldozatai a rendszerváltásnak (Mikroelektronikai Vállalat, Videoton, MMG) ennek azonban nem szakértelmi, hanem piaci, politikai (embargó), beszerzési okai voltak.

A termelési, technológiai információk áramlása, elérhetősége az elmúlt években nem romlott szignifikánsan, legfeljebb esetlegessé vált. Az ezeket szolgáltató „állami finanszírozású” alaprendszer működése (OMIKK, szabadalom-szabványügy) folyamatos volt. Ezen információk természetesen stabilabbak, időállóbbak, ezért az eléréssel kapcsolatos nehézségek nem perdöntőek a versenyképességgel kapcsolatban. A probléma ugyanis általában és hagyományosan nem az ötlet hiánya, hanem a megvalósítás megszervezése. Az idő és tőkeigény túlnyomó része pedig erre a fázisra tevődik.

A tevékenységre vonatkozó információ másik szálát a tevékenység, mint gazdálkodási folyamat jelenti. A piacra lépés viszonylag elkerülhetetlen eleme volna az adott piac (szektor) közgazdasági elemzése.

Az ezzel kapcsolatos információs lehetőségek ma Magyarországon szegényesek.

- Az információk lehetséges forrásai a következők:
- statisztikai adatbázisok
- érdekképviselői szervek adatgyűjtése

- vállalkozások korábbi tapasztalatai

Az első lehetséges forrás jóformán kiesik az adatforgalomból, számos ok miatt.

A hagyományosan részletes magyar statisztikai rendszer az adatszolgáltatási kényszerre volt alapozva, nemcsak a rendszerváltás, de a második világháború előtti időkben is. A rendszerváltás körüli időkben, az állam további szerepével kapcsolatos zavaros elgondolások hatásaként ez a kényszer nem volt érvényesíthető (egyik fél részéről sem), ezt követően nagyon hamar kialakult az a vállalkozói érdekérvényesítés, melynek többé-kevésbé kulcseleme az adatszolgáltatás elkerülése. Ezzel a jelenséggel a statisztikai rendszer nem tudott mit kezdeni (elég gyenge reakcióként próbálják napjainkban felmérni a legnépesebb egyéni vállalkozói kört, „körbejárásos” technikával.)

Nagyon is kérdéses, hogy az ország versenyképességére milyen hatást gyakorol ez a vállalkozói magatartás, az azonban kétségtelen, hogy e területen élesen szétválik a mikro és makroszintet jelentő optimum. A mai helyzet lényegében megfelel a tervgazdaság bomlása-kori állapotnak, amikor is a vállalkozó polgárok jelentős része tudatosan elkerülte az állammal való érintkezés lehető legtöbb formáját. A helyzet annyival rosszabb, hogy az egy lépülő világban erkölcsösnek is mutatható magatartás volt, a többség által ma vallott polgári értékrendbe azonban mindez nemigen fér be. Ez mutatkozik a külföldi vállalkozások erőteljes lobbizásában is, a feketegazdaság visszaszorításáért. Az is tény azonban, hogy e vállalati kör sem jár élen az adóbefizetés tömegét tekintve, de ezzel nem követ el adócsalást. Az, hogy nem biztosan negatív a versenyképesség szempontjából ez a vállalkozói magatartás, szintén a 10-15 évvel ezelőtti analógiára építve állítható. Az akkor, adó-elkerülésből eredt megtakarítások feltehetően jobb kézbe kerültek (illetve maradtak), mint az állami költségvetés. Ellentétben az akkori viszonyokkal, ezen jövedelmek hazai befektetése ma már korántsem garantált.

A mai helyzet kialakulásáért az „állam”, illetve a testületei által 10-15 éve azonos reakciói súlyos mértékben hibáztathatók, ráadásul, hét évvel a deklarált rendszerváltás után a helyzet lényegi megváltoztatására nincs is komoly remény.

Információs szempontból a fenti jelenségek kényszerű következménye, hogy jóformán a legalapvetőbb mikrogazdasági folyamatokról sincsen igazán hitelesnek tekinthető adategyüttes. Ennek az a következménye, hogy minden mikrogazdasági akció kockázata nagy, az információhiány miatt, illetve ennek csökkentése drága.

Bármely komolyabb vállalati akciónak (cégfelvásárlás, piacfejlesztés, beruházás) egyedi tranzakciós költségei magasak, oly mértékben, melyet semmiféle piac sem ismer el, ezért eleve versenyhátrányt jelent. Sajnálatos visszacsatolást jelent, hogy ezen, közismerten magas tranzakciós költségek mögé rejtezik a fehérgalléros feketegazdaság egy része is.

A makrogazdasági információhiány tehát nehezíti a vállalatok akcióit, versenyhátrányokat szül, miközben jelentős érdekérvényesítési terep is, ezért joggal számolhatunk hosszabbtávú fennmaradásával.

A szektorális információk másik lehetséges forrását a szakmai, érdekképviseleti szervezetek jelentik. Ezek megalakulása a többségi külföldi tőke túlsúlyba jutásával gyorsult fel, s valójában azon szervezetek tűnnek stabilnak, melyek működtetését komoly érdekek mozgatják. A dolgok természetéből adódóan ezek azok a területek, melyek nem tulajdonosi alapon, viszonylag erős állami kontrol alatt állnak, a jövedéki és magas adótartalmú termékkör, energetika, bankügy területén.

E szervezetek általában a szektor meghatározó vállalatait fogják össze, ebből fakadóan jó adatbázissal rendelkeznek mindazon kérdésekben, melyek az érdekérvényesítés céljából szükségesek. A közgazdasági (vagyis nem nomenklátúra) értelemben vett szektorelemzés számára e szervek jelentik a legjobb kiindulópontot, mert besorolástól függetlenül, a tevékenység (és környezetének) egészével kell foglalkozniuk.

Ez az erős célorientáltságuk jelenti legerősebb korlátukat. E forrásból akkor nyerhető információ, azok számára, olyan feldolgozásban, amire a csoportnak szüksége van.

Ebből fakadóan ezen információs források csak nagyon korlátozott módon segíthetik a gazdaságilag jelentős információk terjedését. Ez alapvető küldetésükből fakad, ezért e területen sem várható lényeges változás. Az érdekérvényesítést tekintve többször éri az az vád ezen szervezeteket, hogy burkolt kartellként működnek, vagyis információs vagyionukat nem egyszer a szakmán belüli, főképp kisebb vállalkozások kizorítása érdekében is használják. Ezeket a vádakot a legritkább esetben lehet direkt módon bizonyítani, inkább csak a következmények támasztják alá azokat.

A gazdaság egészére való hatásuk mégis pozitív, mert ha csak a döntéshozói körben is, de hitelesebb információkkal szolgálnak, mint a hivatalos statisztika, vagyis pontosabb kép kialakítását mozdítják elő.

Működésük elég szerencsétlen módon vágja át a gazdasági kamarák tevékenységi körét, amelyet a létrehozásukat megalapozó törvény szánt hasonló szerepre, kivéve a kizárólagosan érdekképviseleti szerepkört. A mai helyzetben a kamarák helyzete eléggé tisztázatlan. Legitimitásuk abban a nagyvállalati körben vitatatlan, mely gyakorlatilag nem kíván partneri viszonyt kiépíteni velük. A kis és középvállalkozók között népszerűségük csekély, az alapításukat előíró törvény által meghatározott feladataik minimális részéhez kapták meg a jogi felhatalmazásokat. A cégalapítási szabályok változása révén, legalább „felmenő rendszerben” képesek lesznek tagságuk regisztrálására, de érdemi önkormányzati feladataik ellátása kérdéses.

Mérsékelt legitimitásuk, ellentmondásos helyzetük és más okok folytán nem jelentenek olyan informatikai húzóerőt, melyet a fentiek ellenére stabil gazdálkodásuk lehetővé tenne. Hosszabb távon

viszont elképzelhető, hogy a gazdálkodók informálásában a területi gazdasági önkormányzatok szerepe lényegesen pozitívabb szerepet vállalnak.

Nem érdekképviselői szerv és nem is törvényi erővel létrehozott önkormányzat, de információs szerepe miatt itt is meg kell említeni

A vállalatok saját tapasztalatainak szerepe igen jelentős.

Az a tény, miszerint a túlnyomóan külföldi tulajdonban lévő cégek elsöprő erővel szorították háttérbe a hazai piacot elvileg jobban ismerő magyar versenytársaikat csak részben fakad a „támadó” cégek nagyobb tőkeerejéből és korszerűbb termelési, menedzsmentjéből.

Pontosabban fogalmazva ezek között jelentős szerepet tölt be az az információs vagyón, amit részben a cég korábbi évtizedei során összegyűjtött szaktudás, technikai ismeret, részben ezek kreatív alkalmazása a menedzsment részéről, jelenti a fő megjelenési formáját.

Egyes vélekedések szerint az a vállalat értékét 80%-ban a menedzsment értéke határozza meg, ami első hallásra túlzásnak tűnik, de ha arra gondolunk, hogy egy gyenge vezetés milyen hamar tönkre tud tenni egy céget, akkor már hitelesebb az érték. A menedzsment értékében pedig a magas alapképzettség mellett, nem számszerűsíthető, de meghatározó módon szerepel az adott tevékenységre vonatkozó információk ismerete és kreatív kezelésének képessége.

Német eredetű kereskedő, és termelő(!) cégek, mint a MERTO és SIEMENS, négyzetméterre tervezett forgalom értékét állítják érdekeltségi rendszerük középpontjába, amerikai gyorsétkeztető vállalatok órára bontott szezonálitással tudnak kalkulálni. Azt ezeket az eljárásokat lehetővé tevő tapasztalat gyakorlatilag nem elérhető a piacra újonnan belépők számára, illetve csak a menedzsment átcsábítása révén.

Az így felhalmozott információs vagyón értéke valószínűleg becsülhető volna, ám erre a kutatás során nem tértünk ki.

A becslés alapja az lehetne, hogy az átlagosnál jövedelmezőbb vállalatok, (a tőkearányos nyereséget tekintve) mutatnak-e fel olyan múltbeli tudásból, tapasztalatból épülő, nem mérlegbe állított good-will-t, melyet figyelembevéve jövedelmezőségük az átlaghoz szorosabban illeszkedő értéket mutatna.

Ezt a kérdést, más szemszögből még fogjuk érinteni, az információs ágazatok gyors növekedésének tárgyalásakor.

A fentiek alapján azt igyekeztünk bemutatni, hogy a mai magyar gazdaságban lévő információs vákuum, a cégalapítások jelentős részét eleve rossz irányba indítja el, ebből is fakad a gazdasági szereplők körének túlzott változékonysága, kicsiny túlélőképessége.

Az információs vákuum kialakulása részben az állami irányítás szerep-bizonytalanságából, részben a vállalkozói kör érdekérvényesítéséből fakad.

Az elmúlt évek során e folyamatok szerencsétlen módon erősítették egymást, mára a helyzet egy rendkívül negatív szinten stabilizálódott.

Kevés a remény arra, hogy a nemzetgazdasági, szektorális piaci információk korrekt, reális elérhetősége kialakuljon, ebből fakadóan az új piaci belépők, illetve a stacioner fejlődésen túlnyúló ambíciókkal rendelkező cégek számára maga a célkitűzés is jelentős extra-tranzakciós költséget jelent, mely versenyképességüket csökkenti.

3.2.2. A vállalkozás működéséhez szükséges információk

A stacioner szinten folyó gazdálkodás információigénye meghaladja a vállalkozás alapítás, vagy bővítés információigényét, azonban az ezekhez kötődő bizonytalanság, s ezzel a tranzakciós költségek kisebbek. Az információigényt számos metszetben definiálhatjuk, bármely csoportosításra igaz azonban, hogy ezen információkra vonatkozóan nem a megszerzés, hanem a hatékony feldolgozás jelenti a szűk keresztmetszetet, versenyelőnyt, vagy versenyhátrányt.

Ezen információk begyűjtése és feldolgozása fix jellegű ráfordítást igényel, aminek abszolút alsó határa van: minimálisan a jogi, adózási, pénzügyi alapismeretek, szabályozási fejlemények nyomon követésének ráfordításai. Ez a kisebb méretű vállalkozások számára versenyhátrányt jelent, mégpedig kumulatív módon. Azzal, hogy költségszerkezetükbe ezen alapvető menedzseri kötelezettségek teljesítése csak a minimális, törvényi színvonalon (vagy még úgy) „fér bele”, döntéseikben nem beszélhetünk optimalizálásról, csak az első, már kielégítő megoldás megkereséséről.

A folyamat azért kumulatív, mert ezzel a döntési algoritmussal sok olyan lehetőségtől is elesnek, melyeket hatékonyabb információkezeléssel el tudnának érni :támogatások, kooperációs lehetőségek, stb.

A rutinműködéshez szükséges információk és lehetséges forrásait a következőkben foglalhatjuk össze:

vállalati funkció	információ típus	információ forrás	alternatív lehetőség	mulasztás ára
tulajdonos	jogi, politikai, makrogazdasági	jogszabályok, sajtó, személyes	befektetési ügynökség	befektetési, terjeszkedési lehetőségek elmulasztása
felső vezetés	jogi, politikai, pénzügyi, makrogazdasági	jogszabályok, sajtó, személyes	érdekképviselői egyesület alapítás,	növekedési lehetőségek elmulasztása, tulajdonosi elégedetlenség
pénzügy	belső gazdálkodási pénzügyi	belső adatforgalom, jogszabályok, sajtó, személyes	nincs	nem hatékony működés, válsághelyzet kialakulása
reálfolyamatok	belső ellátási információk, szállító, vevőkapcsolati információk	belső adatforgalom, személyes	nincs	nem hatékony működés, kapcsolatok megromlása
marketing	vevőkapcsolati információk, piaci információk, innovációs információk,	vevők, szakmai találkozók, belső adatforgalom, sajtó,	marketing leépítése, outsourcing	bővülési lehetőségek elmulasztása, piaci részarányvesztés

Mint látható a teljes informálódás leggyakoribb költsége a lehetőségek elmulasztása, ami gyakran első lépése a részarányvesztésnek, kiszorulásnak.

A táblázat másik fontos mondanivalója az, hogy a legtöbb területen a személyes informálódás a kiemelt tényezők között szerepel, ami annak is bizonyítéka, hogy az információs folyamatok a megtévesztő látszat ellenére rendkívül rosszul strukturált problémát jelentenek. A megtévesztő látszat az információkezeléshez szorosan kötődő számítógépesítettségéből fakad, amely egy jól strukturált problémakezelés, de már csak abban a fázisban, mikor a felvetődött problémát sikeresen algoritmizálták.

Ez azt mutatja, hogy az algoritmizálás, más szóval a kreatív vállalatvezetés szerepe nem eléggé hangsúlyozható, abban a kérdésben, hogy a vállalat a rendelkezésére álló stratégiai térben optimálisan, de legalább jól működjön.

A nem kreatív információkezelés következtében a vállalat egy „még éppen elfogadható” életpályán halad, a versenyképesség ennek alapján úgy is megfogalmazható, mint az a mérték, mellyel a vállalat tényleges működése meghaladja a tartós fennmaradáshoz szükséges minimális működést.

A személyes információszerzés kiterjedtsége viszont arra utal, hogy az információ olyan növekedési tényező, melyet a vállalatok elsősorban nem piaci csatornákon, nem piaci séma szerint szereznek be.

Ez utólagos alátámasztaná a 7.4 alprojektünk azon alapvető megállapítását, miszerint ma Magyarországon kifejlett, működőképes, stabil információpiacról nem lehet beszélni. Jelen fejtegetés fényében ez azonban nem fejlődésbeli elmaradás, hanem a dolgok természeté szerinti állapot.

3.3. Az információgazdaság meghatározó szereplői

Az információ, mint gazdasági erőforrás egyik fő sajátossága, hogy a „beszerzési csatornákhöz való hozzáférés” jelentősége nagy, noha a világ tele van hírrel, a versenyképesség szempontjából az a fő kérdés, hogy az egyes versenyzők miként, milyen költséggel, fizikai lehetőség révén jutnak el e hírtömeghez. Ezért az információs gazdaság egyik kulcsszereplő csoportját maguk a hírközlő szektorok jelentik.

A hazai információgazdaságban napjainkban és 2003-ig, a távközlési koncessziók lejártáig meghatározó szerepet tölt be a MATÁV Rt. A cég 1990-ben jött létre, amikor levált a Magyar Postáról és önálló, akkor még 100 %-ban állami tulajdonú részvénytársasággá alakult. Az 1990-es évtizedben eddig a MATÁV Rt. legsikeresebb időszaka 1990 és 1993 közé esik, amikor - főként világbanki és Európai Beruházási Bank-i hitelekkel - megépítette az országos lefedő optikai kábelhálózatát, amelynek körzetközpontjai már digitális technológiával működtek. Ekkor került üzembe helyezésre a nemzetközi és a belföldi távhívó digitális központ is. A vezetékes távbeszélő hálózat látványos növekedését az említett időszakban végrehajtott jelentős beruházások alapozták meg. 1993-at követően a vállalatnak a már létrejött kapacitásokat kellett összekapcsolnia a végfelhasználókkal. A dinamikus fejlődés induló feltételeinek megteremtése azonban egészen az 1986-89 közötti időszakra nyúlnak vissza, amikor a távközlési ipar és a szolgáltató a Northern Telecom amerikai-kanadai óriáscéggel együttműködve fokozatosan meghonosította az akkoriban még a COCOM szabályozás miatt csak részlegesen elérhető magas szintű távközlési technológiát.

Az 1990-93-as időszakban a vállalat rugalmas belső szervezetet hozott létre és közreműködésével született meg a Postabank Rt., valamint számos további, a távközléshez szorosabban vagy lazábban kapcsolódó vállalkozás. A vállalat területi igazgatóságai egyre inkább önálló profitcentrumokként működtek. A távközlési szolgáltatások kiegészítő és melléktevékenységeit pedig önálló gazdálkodó szervezetekbe szervezték. A MATÁV Rt. a dinamikus bővülés és a jelentős szervezeti átalakulások ellenére ebben az átmeneti időszakban évről évre jelentős nyereséget ért el. Ilyen körülmények között került sor 1993 végén a MATÁV Rt. privatizációjának első fázisára, amelynek során a cég alaptőkéjének 30,2 %-a került külföldi tulajdonba.

A privatizáció első szakasza igen bonyolult, több, párhuzamosan zajló folyamatot foglalt magában. Először is sor került az országos távbeszélő hálózat 54 primer körzetének megosztására a MATÁV Rt. és a helyi koncessziós társaságok között. Az 54 körzetből végül is 29 maradt a MATÁV Rt.-é és 25 körzet került az új helyi társaságok koncessziójába. Emellett lezajlott a vállalat részvényei

30 %-ának értékesítése a Deutsche Telecom-Ameritech International konzorcium részére. Eközben rohamléptekkel ki kellett dolgozni és életbe kellett léptetni az átfogó piacszabályozási rendszert, amely az alkalmazható technológiákra, a különféle hálózatok összekapcsolódásának módjára és a távközlési díjak megállapítására egyaránt kiterjedt. Végül pedig létre kellett hozni a magállapodásokat a helyi távközlési társaságokkal, ami magában foglalta a helyi társaságok és a MATÁV Rt. közötti vagyonszámolásokat is. A folyamat lezárására 1996-ban, tehát a második privatizációs fázissal nagyjából egyidőben került sor. A második fázisban a MATÁV Rt. részvényeinek további 37 %-át értékesítette az ÁPV Rt. a Deutsche Telecom-Ameritech International Ltd. párosnak. Ezzel a vállalat többségi külföldi tulajdonba került.

A MATÁV Rt. a vizsgált időszakban mindvégig piacvezető maradt a távközlési szolgáltatásokban, vállalati eredményessége azonban 1994-95-ben erőteljesen visszaesett. E két évben a vállalat nettó eredménye a 0 érték körül mozgott, amit a külföldi tulajdonosok a magyar gazdaságban fokozódó bizonytalansággal, a váratlan árfolyamváltozásokkal és a vállalati átalakulás nehézségeivel magyaráztak. 1996-tól azután újra mutatkoztak a vállalat fellendülésének jelei. Egyben fordult volt megfigyelhető a MATÁV Rt. stratégiájában is. Míg 1995 végéig - különösen a külföldi tulajdonosok - a MATÁV-ot “telefonvállalatnak” tekintették és arra számítottak, hogy a korábban megalapozott és a koncessziós szerződés követelményeinek megfelelő hálózatbővülés eredményeként a cég “pénznyerő automataként” működik majd, 1996-tól egyre világosabbá vált a tulajdonosok számára, hogy a MATÁV Rt. hosszabb távon csak úgy képes megőrizni vezető piaci pozícióit, ha stratégiáját diverzifikálja. Így az utóbbi időkben egyre nagyobb hangsúlyt kap a cég fejlesztési és üzletpolitikai döntéseiben az üzleti kommunikáció, a multimédia szolgáltatások fejlesztése.

A vezetékes távközlésben a MATÁV Rt. mellett elvileg jelentős szereplőkké válhattak volna a helyi koncessziós társaságok. Ezek a helyi önkormányzatok és külföldi vállalkozók közös erőfeszítései nyomán jöttek létre és nyertek szolgáltatási jogot 25 primer körzetben. A gyakorlatban azonban ezek a társaságok tőkehiánnyal küszködnek. Működésük nehezen indult be és a késésért többen a MATÁV Rt.-vel folyt vagyonszétosztási vitákat okolták. Az is kiderült időközben, hogy a hazai távközlési piac kicsi kettőnél több helyi társaság számára. A jövőtől tehát az várható, hogy ezek a helyi társaságok összeolvadnak, vagy beleolvadnak a most létrejövő második országos szolgáltató vállalkozásba.

A piac jelenleg egyik legígéretesebb szereplője éppen ez a második országos szolgáltató, amely a MÁV, a Mol Rt., az OTP Rt. és a Társadalombiztosítás, valamint a Unisource és a háttérben az AT&T szövetségéből alakul ki Pantel néven. Az új társaság egyelőre az üzleti előfizetőket célozza meg, mert ez a fogyasztói csoport adja a bevételek túlnyomó többségét. Az elmúlt években pl. a távbeszélő vonalak 20 %-a volt az üzleti előfizetők tulajdonában és itt keletkezett az összes bevétel 70 %-a. 2003 után, amikor a jelenlegi koncessziós szerződések lejárnak és a piac korlátolatlaná válik, a Pantel univerzális szolgáltatóvá alakulhat át és lehetősége lesz minden olyan nem vezetékes

távbeszélő szolgáltatás nyújtására is, amelyeket a MATÁV Rt. is megcéloz, mint az informatikai piac legjövödelmezőbb szegmenseit.

Az információs piac legdinamikusabban fejlődő vállalkozásai a mobil távközlés területén működnek. Bár a Westel 450, amely az analóg technológiára épült, életciklusának leszálló ágában van, azért néhány évig még a piac jelentős szereplője marad. A két 900 Mhz frekvencián működő mobil szolgáltató, a Westel 900 és a Pannon GSM azonban most vannak felfutó szakaszukban. Ezek a mobil szolgáltatók - különösen, ha a vezetékes és a mobil távközlési díjak közötti rés tovább szűkül - hovatovább már a MATÁV Rt. pozícióit is veszélyeztetik. A mobil hálózatok kiépülésével és a technológia korszerűsödésével a mobil távközlés mindazon szolgáltatások - telefax, adatátvitel - nyújtására alkalmassá válik, amelyek ma még döntően a vezetékes hálózaton szolgáltatókhoz kötődnek.

Az információs piac “Hamupipőkéje” az Antenna Hungária Rt (AH). Az AH hálózatát, eszközeit tekintve hosszú időn keresztül a MATÁV Rt. potenciális versenytársának tűnt. A vállalat privatizációja és szerkezeti átalakulása körül - főként a politikai érdekek által keltett - zűrzavar azonban nagymértékben lerontotta az AH esélyeit arra, hogy rövid időn belül az információs piac lényeges szereplőjévé váljon.

Mint korábban már említettük, az információs piacon megjelentek továbbá kábeltelevíziós társaságok, számítástechnikai cégek és várható a közeljövőben kereskedelmi televíziók és rádiók megalapítása is. Ezek a vállalkozások egyelőre nem olyan tőkeerősek, mint a vezetékes vagy a mobil távközlés terén működő vállalatok, de viszonylag könnyen jelentős szereplőkké válhatnak, ha a működésükhöz szükséges úrtávközlési eszközökön nemcsak műsorszórással, hanem szélesebb értelemben vett információtovábbítással is foglalkoznak majd.

Mint az előzőekből látható, az információs piacon már jelenleg is szép számmal működnek kisebb-nagyobb vállalkozások. Kialakulóban vannak tehát a versenypiac feltételei. Még inkább így lesz ez az ezredfordulót követően, amikor lejárnak az 1993 körül kiadott koncessziók és a piac felszabadul. Ezzel kapcsolatban a magyar távközlés és információgazdaság már ma is komoly dilemma előtt áll. Jól ismert, hogy nagy ütemben folyik a magyar jogszabályok és szabályozási intézmények hozzáigazítása az Európai Unió megfelelő intézményeihez. Ez alól a távközlés sem kivétel. Az információgazdaság esetében azonban talán még inkább igaz, mint sok más esetben, hogy “mozgó célpontra” lövünk.

A probléma alapvetően a piacsabályozás és a piaci intézményrendszer filozófiáját és abból következően konkrét működését érinti és lényege a következő: az EU-ban eddig kidolgozott távközlési és informatikai szabályozási alapelvek egy olyan piaci intézményrendszer bázisán jöttek létre, amelyben meghatározó szerepe volt és van az állami tulajdonú távközlési társaságoknak és a

monopóliumoknak. Az EU elindult ugyan a piacliberalizálás irányába, de ez az alapelvek és főként a gyakorlat szintjén igen fokozatosan történne.

Az EU-beli szabályozással ellentétben az USA-ban és Japánban megteremtődtek a jogi és intézményi feltételei a versenypiacnak a távközlésben és az informatikában. Ennek pedig messze ható következményei lesznek nemcsak az említett országok belső információ gazdaságára, hanem a nemzetközi piaci fejleményekre is. Könnyen elképzelhető, hogy az EU néhány éven belül saját szabályozási alapelveinek és gyakorlatának lényeges módosítására, vagy akár feladására kényszerül, ha nem akar versenyhátrányba kerülni az amerikai és a japán szolgáltatókkal szemben. Ebből pedig a magyar információgazdaságra nézve az következik, hogy jelentős átalakítási költségekkel olyan piacsabályozási rendszert hozunk létre, amely Magyarország EU- csatlakozása idején már nem fog megfelelni az EU akkori jogi és intézményi struktúrájának. A magyar távközlés és információgazdaság sok területen nagyobb léptekkel haladt előre, mint számos nyugat-európai társa. A következő években azonban a piaci és szabályozási tendenciák alapos nyomon követésére van szükség ahhoz, hogy minél kisebb költségekkel és minél hatékonyabban legyünk képesek alkalmazkodni a felgyorsult változásokhoz.

Végül, lényegesnek tartjuk hangsúlyozni, hogy bár a magyar információgazdaság - méreteinél, fejlettségénél fogva - nem befolyásolhatja számottevően a világban kialakuló és a multinacionális vállalatok által irányított stratégiai szövetségeket, a stratégiai partnerek megválasztásával jelentős hatást gyakorolhat önmaga fejlődési lehetőségeire. Ebben a tekintetben ma a kiegyensúlyozásra irányuló törekvések figyelhetők meg. Így pl. mind a vezetékes, mind a mobil távközlésben a nyugat-európai és az észak-amerikai vállalatok jelenlétére való törekvés. Ez gazdasági és külpolitikai megfontolások alapján ésszerű, de nem biztos, hogy az optimális stratégia. Magyarországnak tekintetbe kell vennie, hogy a stratégiai szövetségek között a küzdelem nem elsősorban lokális piacok megszerzéséért folyik - és Magyarország önmagában a multinacionális cégek számára ilyen lokális piacnak számít -, hanem a nemzetközi piaci részesedés és pozíciók megszerzéséért. A magyar információgazdaság fejlődési lehetőségei tehát nagyban függnak attól, hogy stratégiai partnereinek miként alakulnak a nemzetközi pozíciói.

Összegezve: az elmúlt években a magyar információgazdaság a gazdaság egyik legdinamikusabb területeként fejlődött. Létrejöttek a piaci intézmények, vagy legalább azok csirái. A külföldi tőke, a multinacionális vállalatok stabil pozíciókat építettek ki a magyar piacon. Ez alapot ad arra, hogy a következő években az információgazdaság a vállalkozások versenyképességének növekedésében és a magasabb ütemű fenntartható növekedésben a hajtómotor szerepét játssza. Ehhez azonban további jelentős befektetésekre, egyes infrastrukturális területeken állami forrásokra is szükség van. Az információgazdaság további térnyerése azonban elsősorban nem az állami beruházásoktól, hanem a magántőke aktivitásától várható.

3.4. Az információterjesztési piac az 1990-es években

A gazdasági átalakulás kezdetekor Magyarországon az információgazdaság - néhány számítástechnikai software cégtől és az országos közszolgáltatók, mint pl. a MÁV, MVM, OKGT-Mol, Vízművek, rendőrség, honvédelem - saját zártcélú távközlési hálózataitól eltekintve - a Magyar Postából és az abból éppen csak önállósult MATÁV Rt.-ből állt. A piacon megjelent ugyan néhány kábeltelevíziós társaság is, de ezek az illegális határán működtek. Azóta nagyot fordult a világ. 1995 végéig a távközlés körébe tartozó jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma 303-ra növekedett.

1. sz. táblázat: *Gazdálkodó szervezetek száma a posta és távközlés ágazatban*

	1991	1992	1993	1994	1995
Összesen	33	135	192	248	303
Ebből:					
- Rt	1	7	16	31	34
- Kft	25	118	164	202	254
-Költségvetési szerv	2	2	2	2	2

A posta és távközlési ágazatban megjelent új gazdasági vállalkozások többsége a 10 főt nem meghaladó vállalkozások közé tartozott és 1995-ben a 303 szervezetből csupán tizenötben foglalkoztattak többet 300 főnél.

2. sz. táblázat: *A foglalkoztatottak száma és aránya a posta és távközlési ágazatban.*

	1991	1992	1993	1994	1995
Foglalkoztatottak száma, ezer fő	74.3	73.0	74.4	75.3	73.7
Foglalkoztatottak aránya, százalék	1.6	1.7	1.9	2.0	2.0

A vállalkozások számának szaporodásával párhuzamosan erőteljesen átalakult a szolgáltató vállalatok tulajdonosi szerkezete is. 1995 végére az ágazat összes jegyzett tőkéjén belül az állami tulajdon részaránya 28,1 %-ra csökkent, miközben a külföldi tulajdon aránya 58,8 %-ra - ezen belül pl. a MATÁV Rt. jegyzett tőkéjében a külföldi tulajdon aránya 67 %-ra, a helyi távközlési társaságokban is hasonló mértékűre -, a belföldi társaságok és magánszemélyek részesedése pedig 11,6 %-ra emelkedett.

Ugyancsak jelentősen megnőtt az ágazat részesedése a GDP termeléséből és a beruházásokból. 1995-ben a posta és távközlés az előbbiből már 2,5 %-kal, míg a beruházásokból kb. 10 %-kal részesedett. A 10 % körüli beruházási részesedés az egész 1990-95 közötti időszakot jellemezte. Ugyancsak figyelemre méltó, hogy az 1994-es visszaeséstől eltekintve az ágazat az egész időszakban jelentős üzleti és adózás utáni nyereséget ért el. Ez az 1990 és 1995 közötti időszakban kevés más ágazatról volt elmondható.

3. sz. táblázat: A beruházások teljesítményértéke és aránya a posta és távközlés ágazatban

	1991	1992	1993	1994	1995
Beruházások, md Ft	26.6	43.8	53.7	88.8	101.5
Beruházások aránya a nemzetgazdaságban, százalék	8.1	7.9	8.4	10.5	9.5

Az adatok alapján az is megállapítható, hogy a távközlési szolgáltatásokban nagymértékű termelékenység növekedés ment végbe. Miközben az itt foglalkoztatottak száma stagnált vagy enyhén csökkent, az általuk létrehozott nettó árbevétel és hozzáadott érték erőteljesen növekedett.

A távközlésben végbement jelentős fejlődést általában azzal szokták érzékeltetni, hogy míg 1990-ben Magyarországon 100 lakosra kb. 9 távbeszélő főállomás jutott, ez az érték 1995 végére közel 21-re nőtt. Ezzel párhuzamosan lényegesen átalakult a távközlési kapacitások technológiai szerkezete is. A korábbi elektromechanikus távbeszélő központokat felváltották a digitális, tárolt programvezérlésű központok, a hagyományos kábelhálózatot pedig az üvegszálás fényvezető kábelek. Ez a technológiai áttörés viharos gyorsasággal zajlott le. Míg 1989-ben még a magyar távközlési szakértők azon vitakoztak, hogy a KGST keretében történő számítástechnikai fejlesztési programtól, vagy pedig nyugati licencek vásárlásától remélhető-e inkább a hazai távközlési ipar korszerűsödése, néhány évre rá már olyan multinacionális cégek, mint pl. az LM Ericsson, a Siemens, a Pirelli vagy az AT&T saját gyártóbázissal és értékesítési hálózattal rendelkeztek Magyarországon. 1993-tól pedig olyan látványos fejlődésnek indult a mobil távközlési ipar, hogy ma Magyarország Európában, de a világon is az élvonalba tartozik a hálózat kiépítettségét és az egy lakosra jutó készülékek számát tekintve. Mint látni fogjuk azonban, a vezetékes távközlési technológia fejlődése csak egy részét képezi annak a folyamatnak, amely az információgazdaság kialakulását és fellendülését eredményezte. Legalább ilyen fontos szerepet játszott a jogi szabályozási keretek, a piaci intézmények és struktúrák kiépítése a távközlésben és az informatikában.

Az információgazdaság fejlődésének intézményi kereteit - az általános törvényeken túl - a koncessziós törvény és az önálló távközlési törvény teremtették meg. A megszabott jogi keretek között azután megszülettek, majd jelentős bővülésnek indultak a különböző információs piacok. Ezek egy része - mint pl. az adatátvitel, a különféle üzleti kommunikációs szolgáltatások, a kábeltelevíziózás, az ún. “értéknövelt szolgáltatások” - versenypiaci keretek közé került, míg a vezetékes és a mobil távközlés szereplői szabályozott piacon és így korlátozott verseny viszonyai közepette működhetek. Létrejött tehát az átfogó piacsabályozás, amely megszabta a piacra való belépés és az onnan történő kilépés feltételeit, továbbá a szolgáltatások árképzési elveit - a ún. “price cap”, tehát “ársapka” típusú ársabályozás formájában -, valamint egységesült a technikai szabályozás. Egyúttal a hazai információgazdaság olyan szabályozási elveket honosított meg, amelyek egyre inkább kompatibilisek az Európai Unió megfelelő szabályozási elveivel.

Újabb fordulatot hozott az információgazdaság bővülésében a multimédia és az ISDN szolgáltatások, valamint a decentralizált kép-, hang- és jeltovábbító hálózatok (pl. Internet) megjelenése. Ezek az új típusú technológiák és szolgáltatások már önmagukban is kikezdi a hagyományos vezetékes távközlés korábbi egyeduralkodó pozícióit és jelentősen átrendezik az információs szolgáltatások vállalati, piaci és jövedelmi struktúráját. Csak egy példát említek: 1994-95-ben a MATÁV Rt. szakemberei azzal szembesülhettek, hogy miközben a magyar távbeszélő-sűrűség még csupán 20/100 lakos körüli értéket ért el - ez az érték kb. az 1/3-a a fejlett távközléssel rendelkező országokénak -, a vezetékes távközlési szolgáltatások iránti kereslet és az azokból származó bevételek egyre lassabban nőttek és várhatóan stagnálni fognak a következő néhány évben. Egyre nyilvánvalóbb tehát, hogy az információs szolgáltatások üzleti bevételei nem csak és egyre kisebb mértékben a vezetékes távbeszélő szolgáltatásból származnak majd. Az új szolgáltatások egyre nagyobb súllyra tesznek szert az információgazdaság piacain. Félreértés ne essék, a vezetékes és a mobil távbeszélő hálózatok még mindig nem túljeltek a kereslethez képest, csak éppen e hálózatok hasznosítására egyre kevésbé elég az, hogy azokon telefonbeszélgetések folytathatók. A távközlési szolgáltatóknak egyre inkább képessé kell válniuk az új típusú szolgáltatások nyújtására is.

Az információgazdaság bővülésében igen lényeges szerepet játszott a verseny megjelenése a távközlési szolgáltatások terén. A három mobil távközlési szolgáltató, a Pannon GSM, a Westel GSM és a Westel 450 nem csupán egymással versenyez, hanem a vezetékes hálózaton szolgáltatókkal is. A vezetékes szolgáltatások terén is megjelent a “verseny fenyegetés” a helyi társaságok létrejöttével. És végül, de nem utolsósorban, a nem távközlésre szakosodott, de különféle irtávközlési eszközök révén, valamint a távközlési szolgáltatók tulajdonában lévő hálózatokat bérlő és információs szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások is egyre inkább a távközlési szolgáltatók versenytársaivá válnak.

Itt kell említenünk továbbá azt a tényt, hogy a korábban a saját hírközlési igényeik kielégítésére zárt hálózatokat kiépítő nagyvállalatok ugyancsak szövetségre léptek, hogy eszközeikre építve országos hálózatot hozzanak létre. Ezáltal a verseny még élesebbé válik.

Megjegyezzük, hogy a verseny létrejöttének nem feltétele párhuzamos hálózatok kiépülése. Azon, korábban gyakran hangoztatott érv tehát, amely arra hivatkozott, hogy a távközlés “természetes monopólium” és így a piaci verseny az erőforrások elpazarlását eredményezi - mert nincs szükség egy kis országban párhuzamos távközlési hálózatra - nem állja meg a helyét. Távközlési, vagy információs szolgáltatást nyújthat olyan vállalkozás is, amely maga nem rendelkezik hálózattal, de megfizeti a hálózattal rendelkező vállalkozásnak a hálózat, vagy annak egy része bérleti díját. Így egy hálózaton elméletileg a szolgáltatók sokasága versenyezhet. Ez természetesen komoly szabályozási kérdéseket vet fel, de a feladat nem megoldhatatlan. Mint ahogyan kialakulóban vannak a szabályozási megoldások az önálló hálózatok és szolgáltatók összekapcsolódásának technikai és ár-kérdéseit illetően is.

Összefoglalóan azt mondhatjuk tehát, hogy a magyar információgazdaság eljutott a szabályozott, vagy korlátozatlan versenypiac és a sokszínű szolgáltatási struktúra birodalmának előszobájáig. A következő években, az ezredfordulóig pedig valószínűsíthető, hogy a magyar gazdaság, legalábbis intézményi kereteit illetően, de számos szolgáltatási területen a ténylegesen elérhető szolgáltatásokra vonatkozóan is igen közel kerül az angolszász és a skandináv információs rendszerekhez.

3.5. A gazdasági információk piaca

Az információ, mint tudományos fogalom elsősorban matematikai, illetve hőtani területről ered, nagyon messze és talán félrevezető is volna, ha ezen értelmezések „közgazdasági” interpretálása által közelítenénk az információ fogalmát. A kutatás során, noha felvetődött, elvetettük ezt a lehetőséget, mint túlzottan alapkutatás jellegű témát.

Az információ maga sokkal szélesebb fogalom, mint ahogy azt a piac vizsgálásánál értelmezzük. Tekintettel arra, hogy az információ az a társadalom összetartó szervező eszköze, nagyon sok információ közérdekből jut el a társadalom tagjaihoz. A sokszereplős társadalomban az egyedek és csoportok folyamatosan bocsátanak ki információkat, amelyet a többi egyed vagy csoport érzékel, és a saját orientáltságának megfelelően felhasznál, vagy nem, minden esetre ez a folyamatos információ kibocsátás segít a helyünket és helyzetünket meghatározni minden időpillanatban.

Ebből a szempontból az információ olyan a társadalmi egység számára, mint pl. a víz az élet számára. A víz is jelen van, de nem mindig és minden formában használható fel. Ezért kialakultak azok a szolgáltatások, amelyek révén a társadalom egy csoportja azért dolgozik, hogy a víz a szükséges időben és helyen a társadalom többi tagja részére is megfelelő módon és mennyiségben álljon rendelkezésre. A befektetett munka társadalmi szintű elismerése nem a víznek szól, hanem a szolgáltatásnak, amely révén a víz a megfelelő helyen a kellő időben a szükséges mennyiségben és a kívánt minőségben jelenik meg.

A fentiek alapján értelemszerű, hogy az információk nagy része nem árú, hanem lételem a társadalom számára. Így pl. az irányító szervek irányítási információi nem képviselnek piaci értéket. A piaci értékkel bíró információk azok, amelyek segítségével a társadalom valamely egyede vagy csoportja a többiekénél kedvezőbb helyzetbe kerülhet.

Ezek az információk lehetnek valamely értékképző folyamattal (kutatás, fejlesztés, termelés, kereskedelem, szolgáltatás) összefüggő - vagy annak részét képező - információk, vagy pedig az irányítási és szabályozási információkról szóló előzetes ismeretek, amelyek révén az információ birtokában az egyes egyedek vagy csoportok már akkor kedvező pozíciókat tudnak elfoglalni, amikor

a szabályzók még nem fejtik ki általános orientáló hatásukat a társadalomra, vagyis a hivatalos megjelenésük előtt.

3.5.1. Az információ, mint árucikk

- Az információ olyan árú, mely- ellentétben a klasszikus értelemben vett árutól - csak megosztható, teljesen át nem adható, hiszen az átadó is az információ birtokában marad.
- Az információ - ellentétben a hagyományos áruval - sok esetben szűkítést jelent. (A fazekas az agyagból fazekat csinál, míg az informatikus a sok információból kiszűri a használhatót).
- Az információ - mint árú - vásárlás előtt nem „tekinthető” meg, értéke csak akkor derül ki, amikor az adás-vétel létrejött.
- Külön érdemes foglalkozni a reklámmal, mint egy speciális termékkel, amely piaci szereplése nem értelmezhető a klasszikus piaci képpel. Abban ugyanis az eladó felkínálja az eladásra szánt termékét, és a vevő a szükségletei kielégítésére azt meg kívánja venni. Nos a reklám, amely kétséget kizáróan szereplője az információs piacnak, olyan termék, amit a vevő nem kíván megvenni. A klasszikus piaci képben az előállító és a forgalmazó a reklám költségeket beépíti az eladásra szánt termék árába, és a vevő árukapcsolással a reklámot is megveszi kényszerűségből. Az információs piacon a reklám mint egy szolgáltatás (terjesztés) jelenik meg, amelynek a megrendelője (vagyis a vevő) az eladásra szánt termék forgalmazója, azaz eladója.
- Az árupiac eladói is vevőként jelentkeznek az információs piacon.
- Foglalkozni kell a hordozó kérdésével is, mert pl. a könyvek is ismereteket tartalmaznak, sok esetben a szükséges információt is, azonban a könyv már egy önálló termék és azok forgalmazása nem különbözik a hagyományos árúk forgalmazásától. Ugyanez vonatkozik azokra a CD-kre is, amelyek egy-egy könyv elektronikus úton olvasható változatai. Ezeket nem tekintjük az információs piac árúiként, ellentétben azokkal a CD-n forgalmazott adatbázisokkal, amelyeket rendszeresen frissítenek, amelyek az információ szolgáltatás eszközei. Ebben az esetben azonban nem a CD a termék, hanem a rajta tárolt információ.

Külön kérdéskör a közhasznú információ. A helyzet hasonló a reklámhoz, azzal a különbséggel, hogy amíg a reklám egy szűk csoport üzenete valamely réteghez vagy rétegekhez, addig a közhasznú információ a társadalom egészére kihat, ezért eljuttatása a felhasználókhöz közös érdek, tehát a terjesztési költségek az államot terhelik. Ezzel az információs piacon az állam is megjelenik az információs szolgáltatások megrendelőjeként.

A fentiek átgondolásából arra a következtetésre kell jutnunk, hogy az információs piac fogalmát leszűkíthetjük az üzleti információk piacára, és ezen belül vizsgálhatjuk a pénzügyi információkat, a céginformációkat, a tőzsdei információkat, illetve a jogi, vám stb. információkat.

Talán érdemes kitérni a jelenlegi helyzetben az írott és elektronikus sajtó, a kereskedelmi rádiók és televíziók kérdésére, illetve az információs piacon elfoglalt helyükre. A felfogásunk szerint a média az információs piacon mint szolgáltató lép fel, az információk mennyiségét nem növeli, a terjesztésben, az elérhetőség biztosításában játszik nagyon fontos szerepet.

3.5.2. A tömegkommunikáció, mint speciális információs üzletág

A század második felének látványosan és gyorsan növekvő szektorát jelentik a tömegkommunikációs ágazatok, a médiaipar. Szerepük az információ továbbításában meghatározó, és viszonylag univerzális is. Az iparág kifejlődésével párhuzamosan természetesen erősödött a piaci szegmentáció is, de minden ország esetén, sőt globális értelemben is beszélhetünk “mértékadó” médiákról, melyminőség nem az adott újság, vagy TV állomás minőségét, megbízhatóságát jelenti, hanem annak elfogadottságát.

A médiával kapcsolatos külön kutatásokat nem folytattunk, azonban az ott tapasztalható jelenségek értelmezése, mint a társadalmi információáramlás tömeges szervezése, végrehajtása, kötődik témánkhoz.

A médiaipar három sajátosságát szeretnénk kiemelni;

- A koncentrációra való erős hajlamot,
- A finanszírozásnak a reklám felé tolódását,
- A magas jövedelmezőséget.

A koncentrációra való hajlamot, vagy törekvést részben a verseny erőssége, részben a magas jövedelmezőség okozza, azon technikai okok, mellyel a monopolhelyzetre törekvő cégek ezen tendenciákat magyarázzák (optimális üzemméret, stb.) jórészt nem valóságosak.

Az erős koncentráció pozitív hatása, hogy felerősíti a globalizációs tendenciákat (közelebb hozza egymáshoz az embereket), gazdasági értelemben viszont ez a jelenség extra versenyelőnyt jelent azon cégek, iparágak számára, melyek már mostanra elérték a globális méreteket.

Ennek sajnálatos következményeképpen viszont versenyhátrányba kerülnek a globalizált méretek felé csak most növekvő, illetve a regionális, vagy helyi piacra dolgozó vállalatok.

Számos “világújság” esetében nyilvánvaló, hogy bevételeik túlnyomó része hirdetési bevétel, az előfizetői, illetve eladási bevételek szerepe elhanyagolható. Ez a tendencia megint csak a helyzet konzerválása irányába hat, a tömegkommunikáció “alaptevékenységét” is alárendeli üzleti

szempontjainak, mert a közvetlen hirdetési kapcsolatokon kívül is érdeke, hogy olyan irányba próbálja befolyásolni a világ eseményeit, mely egybeesik fő megbízóinak érdekeivel.

Ennek egyik jele az is, hogy az újsághírek 90%-a valójában PR közlemény, vagy annak alapján írt tájékoztatás.

Ez a növekvő „szavahihetelenség” a másik tényező, mely élezi a versenyt a médiapiacon, a túl gyors növekedést célzó, ezért túl gyorsan vagyonosodni kívánó vállalkozások mögött túl hamar kilátszik a lóláb, ezért veszítenek piacukból, ami kumulatív folyamatgyorsaságával kivonja mögülük a (hirdetési) finanszírozást. Ezt tekinthetjük a piac egészséges korrekciójának is, s mint ilyet pozitívan kell értékelni.

Ez a jelenség azonban csak túlpörgetett esete a média egészének fejlődési pályáját tekintve.

Az a kérdés, hogy miként alakul ki és stabilizálódik egy gazdasági ágazatban az átlagot lényegesen meghaladó profitráta azzal válaszolható meg, hogy az adott ágazat a kimutatott befektetéseinél nagyobb tőke hasznát élvezi. A médiaipar esetében ez elsősorban annak a bizalmon alapuló tőkének a szerepére utal, ami lehetővé teszi, hogy az emberek (fogyasztók) különféle okokból tömegkommunikációs csatornákhöz forduljanak.

A médiaipar valójában ezt az évszázad alatt kialakult bizalmi tőkét tudja kamatoztatni, s feltehető, hogy e közben jócskán fogyaszt is belőle. A polgárok szinte sohasem a hirdetésért vesznek meg egy lapot, de a fogyasztónak elsősorban azt közvetítik.

A jelenség (fordított előjellel) analóg azzal, amit a vállalatok felhalmozott információs vagyonáról mondtunk, egyúttal más szemszögből is magyarázatot ad arra, hogy miért nincsenek látványosan gyors átalakulási folyamatok a világgazdaságban, a tőke-akkumuláció mellett szükség van egyféle információs vagyon akkumulálására is.

A versenyképességre való hatása a tömegmédiának tehát inkább negatív, mert több szalon is a már kialakult helyzet fenntartásában, konzerválásában érdekelt.

3.6. Az információ piac

Célunk az információs piac kialakulásának és működésének - mint az ország versenyképessége alakulásának egyik nagyon fontos tényezőjének - a vizsgálata. A dolgozatban az információs piacot mint rendszert tekintjük, és a rendszerszemléletű megközelítés szabályai szerint járunk el. Ennek megfelelően megvizsgáljuk a rendszer

- célját
- feladatát
- környezetét

- szerkezetét és
- erőforrásait.

A fenti keretek között szeretnénk a kapcsolódó rendszerek mellett dinamikájában vizsgálni rendszerünket, bemutatva, hogy a környezeti változások milyen hatással vannak az információs piac, mint rendszer működésére.

Először nézzük meg, melyek azok a jellemzők vagy specifikumok, amelyek a vizsgált rendszert megkülönböztetik az egyéb rendszerektől, vagy az információs piacot az egyéb piacoktól. Még a mai Magyarországon sem megszokott és magától értetődő dolog az információt áruként kezelni, hiszen sokféle információ létezik, sokféle módon jutunk információhoz, és tudjuk hogy nem minden fajta információnak van csereértéke, vagy nem minden információ lehet árú. De még az áruként kezelt, vagy értékhordozó információk esetében is a piac képletes és sok esetben virtuális. Mégis a vizsgálhatóság kedvéért a piacot valósnak tekintjük, vagyis olyan speciális piacnak, amelyben az információk értékkel és csereértékkel bírnak, vannak eladók, akik információt (vagy információhoz kötődő szolgáltatást) kínálnak, és vannak vevők, akiknek szükségük van a felkínált információkra, és ezért hajlandók az eladóval kialakított áron az információkat megvásárolni.

Ez a piac azonban sok tekintetben különbözik a hagyományos értelemben vett árupiacról. Ezek a különbségek az információ speciális árú jellegéből fakadnak.

Specifikumok:

Mivel az információ speciális árú, az információs piac is egy speciális piac, amely - követve az információ sajátosságait - különbözik a hagyományos értelemben vett árupiacról.

Az információ a tájékozódás, az orientálás, a befolyásolás, szervezés és irányítás alapvető eszköze.

Az információ átszövi a mindennapi életet, mindenhol jelen van, mindenki használja. Ennek megfelelően a társadalom elég nehezen fogadja el, hogy áruként kell kezelni valamit, ami folyamatosan és állandóan jelen van az életünkben. Ezért igényel külön vizsgálódást annak az eldöntése, hogy

- melyek azok az információk, amelyek piacképesek, amelyek az információ piacon mint értékkel bíró árú jelennek meg.
- mikor jelenik meg az információ maga mint árú, és mikor nem az információ az árú, hanem a gyűjtés, rendszerezés, feldolgozás, stb., vagyis az a munka, amelyet az információ elérésének

megkönnyítése érdekében szolgáltatási céllal befektettek és kívánnak a piacon társadalmilag elismertetni.

- a közhasznú információk, illetve a kereskedelmi reklámok milyen szerepet töltenek be az információs piacon.
- milyen formákban történik az információk forgalmazása, ezek közül melyek felelnek meg a klasszikus árupiaci formáknak, és melyek azok, amelyek különböznek, és miben nyilvánul meg ez a különbség.

3.6.1. A rendszer célja:

Általánosságban úgy fogalmazhatunk, hogy az információ piac -mint rendszer - célja annak biztosítása, hogy az értékesítésre szánt információ, vagy információs szolgáltatás értékesítése rendezetten, a társadalom által elfogadott szabályok szerint történjen. Természetesen ez a célkitűzés tartalmilag más és más értelemmel bír, az adott társadalom aktuális játékszabályainak megfelelően. A mi esetünkben ez most azt jelenti, hogy olyan szabályokat kell elfogadnunk és alkalmaznunk, amely az EU számára is elfogadható, és akkor sem szabad ellentmondásra jutnunk, ha a „társadalom” alatt az EU-t értjük. Talán a versenyképesség vizsgálatánál az első lépés kell legyen annak megvizsgálása, hogy a vizsgált rendszer célja - most már konkrétan - milyen mértékben konform az EU közösségben elfogadott célokkal, és a versenytársnak tekintett országok hasonló rendszereinek célkitűzéseivel.

Magyarországon az igény egy ilyen rendszer kialakítására, az EU normák szerinti célkitűzéssel, a rendszerváltással generálódott. A piacgazdaság térhódításával és a piacgazdaság értékrendszerének fokozatos átvételével, az információ - mint érték - társadalmi elismerésével vált szükségessé az egyszerű információ csere fokozatos átalakulása információ kereskedelemmé.

3.6.2. A rendszer feladata:

Amíg a célok egy később elérendő állapotot jelölnek meg, a feladatok a jelenleg elvégzendő teendőket tartalmazzák, annak érdekében, hogy a célként feltüntetett állapot elérhető legyen. Ennek értelmében a rendszer feladatára is adhatunk egy általános definíciót az alábbiak szerint: Megfelelő infrastruktúra és működési keretek kialakításával annak biztosítása, hogy az információ csere illetve értékesítés a társadalmi szabályok szerint történjen, a piaci szereplők számára kellő biztonságot nyújtson. Ez a megfogalmazás is magában foglal konkrét teendőket, amely a társadalom fejlettségi szintjéből, az átalakulási folyamat aktuális fázisából és a környezeti hatásokból deriválhatók. A versenyképesség szempontjából az a megvizsgálandó kérdés, hogy a rendszer milyen szinten, milyen színvonalon és milyen hatékonysággal tudja ellátni feladatát.

Minden országban hosszú időre volt szükség, hogy a piaci körülmények között az adatbázis előállítás és forgalmazás rentábilis legyen. Mind a németeknél, mind a franciáknál ez több mint tíz

évet vett igénybe. Más európai országokban (Finnország, Svédország, Dánia, Hollandia stb.) egyszerűbbnek találták az angol nyelvre megtanítani a potenciális információ felhasználókat, és az angol nyelvű adatbázisok kezelésére megtanítani őket, mint kiépíteni a nemzeti nyelvű információs rendszereket.

Magyarországon a 68-as gazdasági reform után az információs rendszer még alkalmazkodni tudott a változásokhoz, (nevezetesen arról van szó, hogy a nagyobb vállalati önállóság jegyében a főhatóságoktól bizonyos döntési jogok a vállalatokhoz kerültek, és ezért a tizes nagyságrendű minisztériumok helyett a százas nagyságrendben található nagyüzemeket kellett bizonyos döntési információkkal ellátni.) a vezetés nem ismerte fel az informatika gépesítésének szükségességét. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a nagyobb nyitottság jegyében több információ áramlik az országba, több információ mérlegelésével kell megtalálni a megfelelő döntéseket, és gépesíteni kell a feldolgozás folyamatát, az országban megkezdődött az eladósodás, és folyamatosan nem volt elég pénz a szükséges számítógépesítéshez az információ feldolgozó helyeken. (Ezek jelentős mértékben a könyvtárak voltak.)

A nyolcvanas évek második felétől - a devizahiány ellenére - az OMFB biztosította, hogy a nagy nemzetközi adatbázisokhoz on-line és off-line hozzáférése legyen a hazai kutatóknak és döntéshozóknak. A hazai felhasználó az OMFB devizakeretéből kifizetett költségek forint fedezetét fizették be az OMIKK-nak, amelyen keresztül a külkereskedelmi ügylet lezajlott. Ebben az időben az információ keresés és vásárlás olyan közvetítőkön keresztül zajlott, akik egyrészt jól ismerték a felhasználók által felvetett szakmai kérdéseket, másrészt jól ismerték az adatbázisok szerkezetét, tartalmát, kereső és parancsnyelvét.

Azonban az is igaz, hogy nagyon szűk réteg használta csupán ezeket az információkat, az OMFB 30,000 USD éves keretét sem használtuk ki teljesen. A műszaki (és természettudományi) értelmiség összlétszáma 200,000 körül mozgott, és döntően ez a réteg adta a külföldi adatbázisok felhasználói körét.

Az 1990-es rendszerváltás után az alakuló vállalkozói réteg számára kellett kialakítani információs rendszert. Sokak számára éppen a műszaki és tudományos kutatók információ ellátása szolgáltatta a modellt a vállalkozók információs rendszerének a kialakításához. Azonban ilyen alapon ez nem sikerülhetett a következő okok miatt:

A tudományos kutatók nyelveket beszélő, felsőfokú végzettségű, információ keresési gyakorlattal rendelkező személyekből álló viszonylag homogén réteg, ellentétben a vállalkozókkal.

A kb. 200,000 -es műszaki értelmiség információs kiszolgálásán cc. 2000 könyvtáros és informatikus dolgozott, témafigyelések, irodalomkutatások, on-line keresések, szemlék és referáló lapok segítségével, a vállalkozók számára nincs ilyen.

A tudományos kutatók munkája mindenütt a világon hasonló, az egyik laborban kapott eredmények egy másik országban is ugyanazt az eredményt adják, ezért az eredmények jól adatbázisba szervezhetők, és jól kereshetők. Ezzel szemben a vállalkozók feltételei mindenütt mások, erősen függ az információ a külső feltételektől, és még nem is alakult ki a gyűjtés és szolgáltatás rendszere.

Ezek a különbségek mindegyike önmagában is alkalmas volt a 90-es évek elején történt - vállalkozói információs rendszer kialakítására vonatkozó - próbálkozások meghiúsítására.

A kooperatív előnyünk ott jelentkezik, hogy az üzemi könyvtárak leépülésével, és a közművelődési könyvtárak költségvetésének visszafogásával nagy számú jól képzett könyvtári és informatikai szakember került a munkaerő piacra, akik a vállalkozói ismeretek elsajátításával képesek lehetnek a vállalkozók számára a szükséges informatikai szolgáltatásokat megadni. A magyar tradíciók ezen a területen nagyon erősek, a számítógépesítés is nagyon előrehaladott állapotban van. Ezért hamarabb ki tudjuk építeni a fejlett országokéhoz hasonló nemzeti rendszerünket, mint a többi volt KGST ország.

Jelenleg a rendszerrel kapcsolatosan megfogalmazható feladatok azzal az intézményesített formájú adatgyűjtéssel, feldolgozással és szolgáltatással függnek össze, amely az elérhető, nyilvános adatok és adatbázisok használhatóságát javítják, illetve azzal a közvetítő szerepkörrel kapcsolatosak, hogy képzett informatikusok lássák el - akár szolgáltatás-szerűen a vállalkozások információs és informatikai feladatait.

Az aktuális rendszerfeladatokat figyelembe véve, a feladatok nagyon hasonlatosak a 10-15 évvel ez előtti francia és német rendszerfeladatokra. Ott akkor a nemzeti kormányok hozták létre és működtették

3.6.3. Az információ piac Magyarországon

A fentiek alapján a rendszerszemléletű megközelítéssel sikerült elég jó pontossággal behatárolni, hogy mit értünk az információs piacon, és ezért az alábbi megállapítások behatárolhatók, hogy mi mire vonatkozik.

Az 1989-es rendszerváltás előtt gyakorlatilag nem létezett információ piac. Ez az állítás igaz még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy a nagy ágazati információs központok, valamint a vezető szakkönyvtárak a rendszerváltás előtti években jelentős árbevételekre tettek szert a különböző vállalatok számára végzett információs szolgáltatásokkal. A különböző kiadványok alkalmi kigyűjtések forgalmazása vagy zárt körben történt, vagy az egyéb nyomdai termékek forgalmazásával, azokkal azonos (vagy nagyon hasonló) feltételekkel történt. (A folyóiratok és a könyvek piacát árupiacnak tekintjük, ezért taglalásuk kívül esik jelen tanulmány keretein.) A gazdaságirányítás rendszere volt olyan, hogy az információktól nem az üzleti lehetőséget várták, hanem elsősorban a

tudomány és a műszaki fejlesztés támogatására a műszaki illetve tudományos tartalom feltárása volt a cél.

Az információk piacát a versenyhelyzet teremtette meg, amikor az idő paraméter szerepe megnőtt, és esetenként a túlélés múlt azon, hogy ki mikor szerzett tudomást egy-egy üzleti lehetőségről. Azonban abban az időben nem volt piac, nem volt rendezett csatornája az információk áramoltatásának, hiszen a korábbi időszakban ezt a csatorna funkciót a könyvtárak közötti kölcsönzés illetve kommunikáció töltötte be. A rendszerváltás után a könyvtárak elvesztették mind az „információs csatorna”, mind az információ gyűjtő- feldolgozó funkciójukat, és nem vette át ezt a szerepet semmi. Az üzleti meglátások realizálásához nem alakult ki az információs rendszer. az 1990-es évek elején nagyon sok egyéni vállalkozó vagy mikro-vállalkozás próbált információ szolgáltatásokkal megjelenni, azonban ezek - döntő többségükben - nem bizonyultak életképesnek. Az okok elsősorban abban kereshetők, hogy

- nem alakultak ki egyértelműen azok a területek, amelyekről szolgáltatásszerűen lehetett volna információt adni.
- a vállalkozói kör nem rendelkezett tapasztalatokkal, hol, hogyan lehet információhoz jutni.
- az információ szolgáltató vállalkozók jelentős része úgy gondolta, hogy elég egy pc-t beszereznie, (ez viszonylag nem nagy beruházás) és már számítástechnikai alapismeretek is elég alapot nyújtanak egy üzleti információs szolgáltatás viteléhez.
- a legnagyobb probléma az volt, hogy azok a döntéshozók sem láttak tisztán információs kérdésekben, akik kellő tőkével vagy hatáskörrel rendelkeztek az információs rendszer kialakításához. Az egyik ilyen nézet az volt, hogy
- a vállalkozók „nem férnek hozzá” az információkhoz, ezért az informatikai eszközök beszerzésével, távadatátviteli vonalak fejlesztésével *technikailag* kell az információ hozzáférést biztosítani a vállalkozók számára. Ez szorosan összefügg a képzettség kérdésével.
- hálózatokat kell építeni a kommunikáció meggyorsítására.
- elég a felhasználókat képezni, és akkor megtalálják a számukra szükséges információkat.

Ezzel szemben teljesen összeomlott az információs rendszer, hiszen összeomlott az a gazdasági rendszer is, amelyet kiszolgált. A piacorientáltság, a vállalkozások előtérbe kerülése, az új gazdasági rend teljesen más jellegű adatgyűjtést, feldolgozási szempontokat és információ szolgáltatási rendszert igényelt volna, mint az korábban megszokott volt. Sajnos az információs rendszerek információs oldalával nem foglalkoztak a befolyással vagy tőkével bíró illetékesek.

Több próbálkozás volt olyan rendszerek fejlesztésére, amelyek klub szerű működést tűztek célul, valahogy olyan módon, hogy minden tag beviszi és módosítja a saját információját, és láthatja (módosítási jog nélkül) a mások által bevitt információkat. Ismereteink szerint az ilyen elven működő rendszerek mindegyike tönkrement. Az információ szolgáltatási és felhasználási kultúra hiánya miatt sokan befizették az esetenként jelentős tagdíjat, de nem adtak magukról semmi információt, csak a mások adataira voltak kíváncsiak. Általában hamar kiderült, hogy ezek a cégek vannak többségben, és a rendszerek információ nélkül maradván, lassan elhaltak.

Azok a próbálkozások sem jártak több sikerrel, amelyek keres-kínál aktuális információs rendszerek kialakítását célozták meg. A problémát nem a fizetési módok különbsége okozta (egyres rendszerekben az adatbevitel volt ingyenes és a lekérdezésért kellett fizetni, másoknál fordítva, az adatbevitelért fizettek az adattulajdonosok, és a lekérdezés, illetve a keresés volt ingyenes, megint másoknál fizetni kellett az adatbevitelért és a lekérdezésért egyaránt stb.), hanem az, hogy az adatgyűjtés és feldolgozás időigényes volt, csak azok az üzleti ajánlatok kerültek be a rendszerbe, amelyeket más módon nem tudtak realizálni, és végül a felhasználói kört jelentő vállalkozóknak nem vált szokásává azzal kezdeni a napot, hogy megkutassák az információs rendszert. (Az már csak adalék, hogy a számítógépes rendszer segítségével esetlegesen létrejött üzleteket már nem jelentették be az üzemeltetőnek, és ezért nagyon sok „holt” információ futott a rendszereken. Egyes felmérések szerint az üzleti adatbázisok adatai 40-80%-ban nem voltak aktuálisak. Ez az arány még azokat a leglelkesebb felhasználókat is visszariasztotta a számítógéptől, akik nem riadtak vissza az adatátviteli költségektől.)

Az információs piac kialakulását és beindulását a következő tényezők stimulálták:

- Fokozatosan kialakultak a vállalkozás-fejlesztés intézményei.
- Elsősorban az MVA hálózat tagjai, a helyi vállalkozói központok képzett informatikusai egyre szakszerűbb segítséget tudtak adni a vállalkozóknak a problémájuk megfogalmazásában illetve az ezzel kapcsolatos információs feladatok meghatározásában.
- A nemzetközi multinacionális cégek a maguk módszertanával és céginformációs rendszereivel megjelentek a hazai piacon.
- Elkészült a cégbíróságokat összefogó rendszer, amely hiteles és aktuális információkat ad a bejegyzett cégekről.
- A KERSZÖV CD-s Jogtár, Céghírek és Telefonkönyv sorozata már biztosít egy minimális adatháttérrel, amely segítségével egy rutinos tanácsadó már üzletet tud kötni, vagyis e vállalkozások elérték azt a „minimális tömeget”, mely esetében már nemcsak hasznos, de üzletileg életképes információs szolgáltatásról beszélünk.

- Az Internet terjedésével, nagy tömegű információhoz lehet jutni, akik gyakorlatot szereznek az információ keresésben, szolgáltatás-képesek az információs piacon.
- A jogi szabályozás egyértelművé tette a személyes adatok védelmét és a közhasznú adatok nyilvánosságát. Ezzel - bár a szabályozás nem teljes körű és sok még a nyitott kérdés - már megindult a rendeződési folyamat.

Az országban már érződik a stabilizáció hatása. A vállalkozások számának növekedése helyett már inkább egyfajta dinamikus egyensúly kialakulása érezhető, a vállalkozások száma már nem növekszik, egy középérték körüli oszcillációt érzékelhetünk. A vállalkozásfejlesztés intézményrendszere már nem az új vállalkozásokat preferálja, hanem a sikeres kisvállalkozások felfejlesztését középvállalkozássá. Ez is megfelelő kormányzati információs háttérrel követel, amelynek a szükségességét mind többen ismerik fel.

A fentiek fényében úgy tűnik, hogy az információ piac, mint árupiac kialakulásának folyamata megindult Magyarországon, azonban ennek a piacnak a működése, kifejtett formában sem fogja betölteni azt a szerepet, hogy automatikusan, egyszerű tranzakció révén prezentálja az információt igénylőnek az általa igényelt információt.

3.7. Az információgazdaság kiépülésének várható hatásai a versenyképességre

Mint korábban írtuk, az információgazdaság fejlődése kétféleképpen is jelentősen befolyásolja a magyar gazdaság és a vállalkozások versenyképességét. Az egyik hatás közvetett és a vállalkozások hatékonyságának növelésén keresztül érvényesül. Ez nem feltétlenül jelenti a vállalkozások *költségszínvonalának* mérséklődését. Márcsak azért sem, mert a vállalkozásokon belül kiépülő információs rendszerek ugyanúgy, miként a vállalkozások rákapcsolódása a külső információs hálózatokra - legalábbis a rendszerek kiépítésének időszakában - jelentős beruházásokat, majd az információs rendszerek működtetése számottevő folyó ráfordításokat igényel. Ugyanakkor a vállalkozások *relatív költségei* csökkennek, mert a fejlettebb információs szolgáltatások és rendszerek igénybevétele magasabb színvonalú termékek és szolgáltatások létrehozásához járul hozzá.

Természetesen az információgazdaság kiépülésének vannak olyan hatásai is, amelyek a költségszínvonal mérséklődését eredményezik. A fejlett információs szolgáltatások kevesebb foglalkoztatott alkalmazását teszik szükségessé a vállalkozásoknál. Emellett hozzájárulnak a vállalati általános költségek mérsékléséhez is, mert kiváltják a szállítási költségek, valamint a szervezet működtetésével, az adminisztrációval, a könyveléssel és a pénzügyekkel kapcsolatos költségek egy részét is. Továbbá, sok esetben maga az információtovábbítás sebessége költségsökkenést és/vagy magasabb színvonalú és így jobb áron értékesíthető szolgáltatásokat tesz lehetővé. A fejlett

információs hálózatok teremtik meg az alapját a ráfordítás-takarékos készletezési, logisztikai, pénzügyi és marketing rendszerek kiépítésének és működtetésének is a vállalkozásoknál.

Ha egy lépéssel tovább megyünk a jövő irányába - és ez a jövő néhány éven belül a hétköznapiak realitásává válhat -, az információgazdaság kiterjedése teljesen átalakíthatja az emberek munkavégzési és közlekedési formáit, az oktatási és egészségügyi szolgáltatásokat, a bankügyeket és általában az ügyintézkést. A decentralizált és globális információs hálózatok ugyanis megteremtik a lehetőséget annak, hogy igen sokan a saját otthonukban végezzék el, majd a hálózaton keresztül továbbítsák a továbbfelhasználóhoz, illetve a végső fogyasztóhoz munkájukat. Ez alapvetően megváltoztatja majd a vállalati központok, a termelési telephelyek fizikai, technológiai jellemzőit. Ezáltal gyökeresen átalakul a föld- és az ingatlanhasznosítás, lényegesen csökken a vállalati intézmények fenntartási költsége. Továbbá, alapvetően átalakul a közlekedés szerkezete. A napjainkban munkába utazó, majd onnan hazatérő emberek sokasága jelentősen lecsökken. Mérséklődik az üzleti, hivatali negyedek járműforgalma és parkolási terhelése.

Ugyancsak átalakul majd számos szolgáltatás formája és szerkezete. Például az egészségügyben megteremtődnek a feltételei annak, hogy jelentős súlyra tegyen szert a háziorvosi, otthoni ellátásra alapozott egészségügyi szolgáltatás. Az egészségügyi ellátás határfokát és színvonalát lényegesen növeli majd, hogy a betegek kórtörténetéről teljes információ áll rendelkezésre, amely a speciális informatikai rendszerekben az arra hivatottak számára lekérdezhető, továbbítható és tárolható. Ugyancsak alapvető változások várhatók az oktatásban, hiszen a decentralizált hálózatok lehetővé teszik, hogy pl. az egyetemi előadások és más oktatási tevékenységek az oktatási intézménytől távol is folytathatók illetve követhetőek legyenek. Ezzel együtt forradalmasodik a könyvtár szakma, mert egyrészt a publikációk elektronikus úton kereshetők lesznek, továbbá az olvasók elektronikus úton is lehívhatják a számukra szükséges anyagokat.

Már napjainkban sem ismeretlen, de még távolról sem teljesedett ki a különféle banki és más pénzügyi szolgáltatásoknak az információs hálózatok felhasználása révén történő nyújtása. Az elektronikus banki és pénzügyi szolgáltatások felgyorsítják a pénzáramlást, csökkentik a pénzforgalom készpénz igényét, mérséklik az említett szolgáltatásfajták helyigényét és létszámigényét. Mindebből nem az következik, hogy a pénzügyi szolgáltatások terén az intézmények és a foglalkoztatottak abszolút száma csökken, hanem az, hogy a szolgáltatások terjedelméhez viszonyítva lesz szükség fajlagosan kisebb ráfordításokra.

Az informatikai szolgáltatások fejlődése lehetőséget teremt a kereskedelem gyökeres átalakulásához is, hiszen alapvetően megváltozhatnak a szállítási és raktározási rendszerek, valamint a kereskedelem telephelyi struktúrája.

Az iménti példák jól jelzik, hogy az információgazdaság térnyerése alapvetően alakítja át a szolgáltatások működéséhez szükséges ráfordítások szerkezetét. Emellett az információgazdaság

lehetőséget teremt teljesen újfajta szolgáltatások és általában új típusú társadalmi tevékenységek megjelenésére is. Természetesen mindennek az alapja azon hálózatok és szolgáltatási rendszerek létrejötte, amelyek a lakosság és a vállalkozások számára egyaránt elérhetővé teszik ezen újfajta szolgáltatásokat.

Az eddigiek során az információgazdaság kiépülésének azon hatásaival foglalkoztunk, amelyek révén csökkennek a gazdasági vállalkozások összességének fajlagos működési és fejlesztési költségei. Ezek a hatások részben oly módon érvényesülnek, hogy a gyorsabb és kiterjedtebb információáramlás fölöslegessé tesz számos hagyományos tevékenységet és technológiát, részben a továbbélő termelési és piaci folyamatok sebessége növekszik meg és ezáltal mérséklődnek a fajlagos költségek. Jeleztük azonban azt is, hogy az információgazdaság közvetlenül is befolyásolja egy ország gazdasági növekedését és fejlődési pályáját. Ugyanis az információgazdaság térnyerésével a gazdasági szerkezet is átalakul és eltolódik a nagy hozzáadott érték tartalmú, szellemi tőke-igényes gazdasági tevékenységek irányába. Felvethető a kérdés, hogy van-e köze az információgazdaság kiépülésének a versenyképességhez? Hiszen például a távközlési szolgáltatásokat hagyományosan az ún. “non-tradeable” szektorba sorolták, mondván, hogy azok nem exportálhatók illetve nem importálhatók. Napjainkban ez már nem állja meg a helyét. Az információáramlás és az “információs ipar” globalizálódik, átnyúlik a nemzeti határokon és nagy nemzetközi rendszerekbe szerveződik. A kérdés - legalábbis teoretikusan - inkább úgy vethető fel, hogy lehetséges és ésszerű-e egy kis országban “nemzeti” vállalkozások létrehozására vagy fenntartására törekedni? A valóságban ez a kérdés már eldőlt. Hiszen a vezetékes és a mobil távközlésben, az üzleti kommunikációban, a multimédia szolgáltatásokban a magyarországi piac szereplői mind nemzetközi vállalatok, illetve nagy multinacionális cégek magyarországi vállalatai. Ezáltal a magyar piacon működő cégek szükségképpen nemzetközi méretekben versenyeznek.

Szimulációs programjaink meggyőzően bizonyítják, hogy melyek azok a kulcsparaméterek, amik hiányában nem keletkezik növekedőképes, hatékony piacgazdaság.

Ezen hiányok fennállását rész kutatásaink igazolták.

3.7.1. A stabil, szerves fejlődés hiánya.

A gazdálkodó alanyok számának ugrásszerű növekedése destabilizálja a fejlődést, a szereplők számának gyors növekedése nehezebbé teszi normák kialakulását, követését.

Ez a tényező, viszont nem elkerülhető velejárója volt a politikai változásoknak, nem is lehet negatívan értékelni, de a veszteségek magyarázatában helye van.

3.7.2. A tőkehiány szerepe

Jelentős instabilitást okoz a gazdaság fejlődésében a vállalkozások kicsiny tőkeereje, a tartalékok alacsony szintje. Ezek megléte esetén a vállalkozás hibajavító képessége révén növekszik fejlődésének esélye, hiányukban a tanulóképesség nem érvényesül.

Ez az egyes vállalkozások "halálát" jelenti, de ösztársadalmi méretben is lassítja a norma-kialakulást.

3.7.3. A "gazdasági tolerancia" hiánya

A piaczgazdasági viselkedés a profit növelésére irányul, a maximalizálás ennek nagyon kielezett esete, mely valószínűleg akkor egészséges, ha bizonyos kompromisszumoknak is teret biztosít.

Azon modellezett esetekben, ahol e kompromisszumos teret szűkre vesszük (az szereplők árérzékenysége túlzott, kizárólagos) az eseti tényezők destabilizálják a fejlődés pályáját.

E tényező összefügghet az előzővel, illetve kulturális tényezőkkel.

3.7.4. A reakciósebesség szerepe.

Felfogásunk szerint a hagyományos tervgazdaság (jelenségei) úgy modellezhető, mint egy rendkívül lassan reagáló vállalatokból felépülő piaczgazdaság, azzal a (lényegbeli) eltéréssel, hogy ennek terheit maguk nem viselik, hanem teljes egészében környezetükre hárítják.

A túlélési garanciák elvesztésével a gazdaság lassan reagáló szereplőinek egyedi életképessége csökken, ugyanakkor az egész gazdaság fejlődése lassul, visszaesik a piacnak tulajdonított korrekciók lassan, veszteségek révén állnak be.

3.7.5. Az információáramlás tökéletességének szerepe.

A fenti tényező meghatározó jelentőségű, különösen azzal az esettel kombinálva, mikor a szereplők száma exponenciálisan növekszik.

Az "általános egyensúlyelmélet" Kornai által felállított axiómarendszerében ez a tényező a legfontosabb.

Az egyébként növekedésképes paraméterekkel bíró gazdasági fejlődés eseti vissza-esések, elhúzódo válságok folyamatává alakul, ha a kereslet-kínálati koordináció nem működik kielégítő szinten.

Gyakorlati tanácsként tehát az biztosan megfogalmazható, hogy ha valakinek fontos a gazdaság stabil, vagy legalábbis normál módon ciklikusan, de fejlődő tendenciája, akkor annak alapvető teendője a gazdaságon belüli információáramlás elősegítése.

Magyarországon kisebb, de inkább nagyobb megszakításokkal legalább a '20-as évek óta vitatott téma, hogy erre az állam, avagy a vállalkozói kör volna-e alkalmasabb, ezt ezek a szimulációk nem tudják eldönteni.

A projekt más szálán keletkezett eredmények azt mutatják, hogy az elmúlt 6 évben a vállalkozói szektor alkalmatlannak bizonyult a feladatra.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy eleve alkalmatlan, csak azt, hogy a kipróbált formákban az.

Az is igaz, természetesen, hogy a fenti időszakban az állami adatgyűjtés, szolgáltatás rendszere is erősen megingott.

A választás egyébként nem kétértékű, az információáramoltatást a gazdasági önkormányzatok, vállalkozási központok, szakmai érdekvédelmi szervek egyaránt előmozdíthatják.

3.7.6. A gazdasági etika szerepe.

A gazdasági fejlődés egyik kulcstényezője, amivel valószínűleg azért foglalkozik keveset a növekedés tudománya, mert jelenlétét természetesnek veszi. Nem túl erőltetetten, de tekinthetjük egy igen speciális információs esetnek is, melyben arra vonatkozó becslést kell tenni, hogy egy adott szereplő milyen megbízhatóságú információkat terjeszt, elsősorban önmagáról.

A magyarországi átalakulás során részben szándékos, részben önkéntelen okok miatt rendkívül sok vállalkozás megbízhatósága igen kérdéses.

Ez saját perspektívájukat természetesen negatívan érinti, ennél nagyobb baj az, hogy lehetséges és tényleges partnereik helyzetét is negatívan determinálják.

Az az instabilitás, melyet e tényező visz a gazdaság fejlődésébe rendkívül erőteljes, okként pedig magyarázza azt a jelenséget, miszerint a gazdaságon belüli differenciálódás felerősödik, a szereplők részére az ár, szállítási, stb. előnyök mellett a megbízhatóság, mint kulcsparaméter szerepe megnő.

Ebből is fakad az a jelenség, hogy a gazdaságban erős belső, avagy külső kapcsolatokra épülő zárványok, szövetségek fejlődnek, a többi szereplő, s így az össz-gazdaság fejlődése esetleges marad.

3.8. Az információs társadalom kiépülésének feltételei

A technológiai és társadalmi haladás együttesen megadja azt az irányt, amelyben feloldódhatnak a fentebb körvonalazott társadalmi ellentmondások a technológiai lehetőségek kiaknázásával. Ehhez azonban kell egy egységes háttér, az információs infrastruktúra, amely:

- a) lehetővé teszi mindenki számára (információ felhasználóknak, információ szolgáltatóknak), hogy bármikor, bárhol, bárkivel biztonságosan kommunikálhassanak elfogadható áron és minőségben,
- b) nyújtja a szolgáltatások olyan készletét, melyek:
- nyílt alkalmazások (szabad hozzáférések) sokaságát támogatják,
  - kezelni képesek mindenfajta információt (hang, szöveg, kép, video) az előállítás, továbbítás, felhasználás tekintetében,
  - mindenki számára időtálló és felhasználó-barát módon állnak rendelkezésre,
- c) a csatlakoztatott és együttműködő hálózatok, információ feldolgozó berendezések, adatbázisok, végberendezések harmonikus együttélésén alapszik,
- d) megteremti a tisztességes verseny feltételeit a távközlés, informatika, média szektor szereplői között,
- e) figyelembe veszi Európa sokféle kultúrát egybefoglaló jellegét, melyben sok nyelv, különböző infrastruktúrák, eltérő szabályozási rendszerek, a hálózatok változó fejlettségi állapotai, külön pénznemek stb. együtt vannak jelen.

Az európai folyamatok számos szakmai fórumán (EU DG XIII, ETSI, ETNO, EURESCOM) közös tanulmányok, cselekvési programok készültek az információs társadalom kibontakoztatására, amelyeket a politikai fórumok rendre elfogadtak. A világ legfejlettebb hét országa is kinyilvánította együttműködési szándékát az információs társadalom közös formálására.

Az európai információs társadalom kibontakoztatása érdekében kiérlelt gondolatok sorából csak a tárgy szempontjából legmarkánsabb szakaszt idézzük itt. A Martin Bangemann úr vezetésével készült “Európa és a Globális Információs Társadalom” című jelentés szerint:

“az információs társadalomnak megvan a lehetősége a gazdasági növekedés felgyorsítására, az európai üzletvitel versenyképességének megerősítésére, a belső piac működésének javítására, a tagállamok közötti nagyobb gazdasági és társadalmi kohézió elérésére, a közszolgáltatások (egészségügyi, közlekedési és oktatási) javítására és az állampolgárok illetve politikusok egymáshoz való közeledésére”.

A jelentés megállapítja továbbá, hogy európai szinten a tagállamok részéről lépéseket kell tenni az elszigeteltség azon állásainak felszámolására, amelyek Európát hátrányos helyzetbe hozták a verseny során:

- ez a vállalkozói mentalitás erősítését jelenti, ami lehetővé teszi a gazdaság új, dinamikus ágazatainak előtérbe kerülését;
- ez egy közös szabályozási koncepció kidolgozását jelenti, ami egész Európára kiterjedő versenypiacot teremt az információ szolgáltatásoknak;
- ez nem jelent több közpénzt, pénzügyi támogatást, dotációt, dirigizmust, vagy protekcionizmust.

Az információ legfontosabb eredménye a társadalom átalakulása. Az információ magával hozza a nyitottságot, az elérhetőséget, az összekapcsolhatóságot, a felelősségtudatot, a demokratizálódást, a decentralizálódást. Egyetlen hálózatba kapcsolja az embereket, az eszméket és a projekteket.

Az információ területén jelenleg végbemenő példátlan technológiai forradalom korlátlan lehetőségeket nyit meg a gazdasági haladás, a foglalkoztatottság és az életminőség előtt és ezzel egyidejűleg komoly kihívást jelent. Erre a *kihívásra elsősorban a magánszektor képes válaszolni*, felmérve a várható kockázatot és vállalva a szükséges kezdeményezést, elsősorban a finanszírozás tekintetében.

- a még mindig monopol helyzetben lévő infrastruktúrák és szolgáltatások verseny semlegességével;
- a távközlés üzemeltetőire kivetett nem-kereskedelmi, politikai terhek és költségvetési korlátozások felszabadításával;
- az említett célok eléréséhez szükséges gyakorlati intézkedések végrehajtására kitűzött világos és egyértelmű menetrenddel, határidőkkel.

Magyarország számára az európai információs társadalomhoz való felzárkózás egyet jelent az integrációval, vagyis az EU-hoz való csatlakozással.

4. Tennivalók

4.1. Tennivalók az információterjesztés fejlesztéséért

Erőteljesen kell törekedni Magyarország regionális távközlési központ jellegének kialakítására. Ezen belül egyrészt a környező országokkal kell versenyezni a közép-európai régió távközlési szolgáltatásaiért, különös tekintettel az értéknövelt üzleti távközlésre, másrészt törekedni kell a Földközi tenger keleti medencéje forgalmának tranzitálására és ezen keresztül intelligens

hálózati szolgáltatások felkínálására. A távközlési szolgáltatók körülményeinek figyelembe vételével az alábbi lehetőségek vehetők számításba.

- a) Alternatív országos gerinchálózat kialakítása, amely a belföldi és külföldi forgalomban versenyhelyzetet teremtve elősegítheti a távközlési szolgáltatások színvonalának emelését, a távközlési tarifák kedvező alakulását. Hasonlóan kedvező eredmények várhatók a távközlési piacon eddig nem szerepelt szolgáltatók piacra történő belépésétől a speciális szolgáltatások területén.
- b) A távközlési piacon is kialakuló stratégiai szövetségeket illetően az állami beavatkozás megfelelő eszközeivel biztosítani kell a nemzeti érdekek érvényesülését.
- c) A szélessávú integrált távközlési rendszereket megfelelően kell szabályozni a szabályozás koncessziós szerződés alapján nyújtott távközlési szolgáltatásokra gyakorolt hatásának figyelembevételével.
- d) A mobil és a vezeték nélküli szolgáltatók, majd a műholdas üzemeltetők és szolgáltatók engedélyeinél figyelembe kell venni, hogy ezek a jövőbeli személyi távközlés kialakításának elemei. A szolgáltatási engedélyek univerzális alapszolgáltatásokat követeljenek meg. Szolgáltatás minőség szempontjából azonosnak kell lenni a vezeték és a vezeték nélküli megoldásoknak.
- e) Szinte általánosan jellemző a szórakoztatás és a távközlés együttműködése. Azonos hálózattal és üzemvitellel a jövedelmezőség javítható. A belföldi igények kielégítése terén a kis kábeltelevízió szolgáltatók szövetségbe tömörülése és számukra távközlési szolgáltatási engedélyek kiadása fellendítheti a versenyt a helyi hálózatokban is. A helyi távközlési forgalom lebonyolításában a mobileszközök is szerepet kapnak.

Az információ magában foglalja az információ értelmezésének folyamatát is. Ezért alapvető tennivaló az oktatás, képzés szerepének előmozdítása, minden szinten. Ennek részint logikai, műveltségi vonatkozásai fontosak, hogyan ismerje fel a vállalkozó a számára releváns információ kört, részint a folyamat technikai vonatkozásai fontosak: hogyan jusson hozzá a számára releváns információk csoportjához, ésszerű költséggel.

Mindkét fázis szükségessé teszi a képzés színvonalának növelését, alapszinten és a jelenlegi felnőttek oktatása során is, nem volna megnyugtató alternatíva az, hogy a ma iskolás nemzedék felnőtt korában versenyképes tudással fog rendelkezni, addig várjunk türelemmel.

4.2. Tennivalók a szerepek tisztázása érdekében

Az állam szerepének kijelölése.

Az állami és a magánszféra szerepvállalásának elhatárolása, az ehhez szükséges, elsősorban jogi keretek kialakítása minden területen.

Elismerve a Parlament túlterheltségét, a rendszerváltás jogi menedzselésének extenzív terheit, a legfontosabb kérdések tisztázása, a gazdasági korszakváltás menedzseléséhez még mindig előttünk álló feladat. E korszakváltás tartalma az informatikai társadalom kiépülése, ennek számos jogi vonzata van, az adatvédelmi és kezelési jogosultságok precízebb szabályozásától, az elektronikus adatsere jogilag érvényes voltának elismeréséig, szabályozásáig. (Jelenleg 12 EDI ügyfele van a MATÁV-nak, azért is, mert egy elektronikus úton készült, küldött, elismert és tárolt számlát a magyar adózási szabályozás nem létezőnek tekint.)

Ide tartozik a nemzetbiztonság kérdése, a titkosítási algoritmusok szabályozása, a mobiltelefonok és faxközlemények lehallgathatóságának kérdésköre, a műholdas adatsere szolgáltatóinak ellenőrzése általában a hírközlési sztenderdek kialakításának ellenőrzésének szabályozása.

Alapvető fontosságú jogi, szabályozási lépés az adat-keletkezés folyamatának előmozdítása, a gátló tényezők felszámolása. Bármily triviálisan is hangzik, alapvető fontosságú volna egy önmérséklő, intelligens adórendszer megalkotása, működtetése.

A jelenleg tapasztalható információs vákuum kialakításában fontos, kellőképpen el nem ítéhető szerepet játszottak az adóhatóság 20-30 éve változatlan rutinja, mentalitása is. Ma már nyilván nehezebb lesz ezt hitelesen átalakítani, mint lett volna 1990 körül, de mindenképpen halaszthatatlan egy olyan adórendszer kialakítása, mely a közteherviselés kiismerhető rendszerét szolgálja, szemben az utóbbi évtizedek szisztémájával, mely arra épül, hogy az adószedő apparátus munkáját avval igyekszik könnyíteni, hogy gazdaságilag, társadalmilag nem releváns, de könnyebben ellenőrizhető célokat állít munkája középpontjába. (Egy konkrét javaslat: A kiegészítő tevékenységet jelentő magánvállalkozások adóztatásában káros volt bevezetni a teljes TB kötelezettséget, pusztán azért, mert számos „magánvállalkozó” valójában kihelyezett alkalmazottja egy cégnek, elég volna ezeket a kötelezettségeket a vevőkör megoszlásához kötni, ha egy „vállalkozó” árbevételének 75%-a egy cégtől ered, akkor tekinthetnénk a cég alkalmazottjának. Az arány meggondolandó, ilyen szabályozással valószínűleg több ezer kiségzisztenciát lehetne életben hagyni, elvesztük viszont a társadalom extraköltségét jelenti, igaz egyszerűsíti az apparátusok munkáját.)

A szimulációs modellek elég egyértelmű bizonyítékát adják annak, hogy nem pusztán az információk megszületését, de terjesztését is menedzselni kell. Ha valakinek fontos az ország stabil, lehetőleg gyors növekedése, akkor annak tenni kell annak érdekében is, hogy a megszületett

információk széles körben, akadály nélkül, könnyen elérhető módon terjedjenek. Ennek az alapinformációs része bizonyára hatósági feladat (céginformációk, alapadatok) egy részét a gazdasági önkormányzatok tudnák biztosítani, de e mellett is ösztönözni lehetne a magánvállalkozásokat is. Fel kell számolni a jelenlegi helyzetet, mikoris államigazgatási szervek (esetleg áttételeken át) „üzleti alapon” forgalmazznak kényszer-beszolgáltatás útján nyert adatokat, mert ez egyrészt a korrupciónak egy „legalizált” formája, másrészt versenyhátrányba hozza a szakmai vállalkozókat.

Parallel, de tágabb kérdés a gazdasági etika témaköre. Az 1990-es rendszerváltás valószínűleg leg-negatívabb sajátossága az erkölcsi „tabula rasa”, és feltételeinek elmulasztása volt. Jelenleg az lehet egy reális cél, hogy kialakítsuk azon mechanizmusokat, melyekben a gazdaság szereplői erkölcsi, etikai értelemben is minősítik egymást. Ennek intézményi hálójá akár a kamarák, akár más gazdasági szerveződések révén rendelkezésre áll. Bátorítani és jogilag erősíteni kell ezek minősítő tevékenységét. (Példaként: nevetséges, hogy az elhíresült 1 milliós éttermi számla ellen köztisztasági, bizonylat hiányra, stb. érvekkel kell fellépni.)

Ahogy beláttuk, az információt nem lehet sem „teljes értékű” árucikknek, sem hagyományos értelemben vett erőforrásnak tekinteni,

A európai kultúrkör államai, ide sorolva az USA-t is az információs társadalom kiépítését egyöntetűen szigorúan a magánkezdeményezések körébe helyezi és üzleti vállalkozások által, azaz piaci módon kívánja megvalósítani. Az állam feladata az üzleti megoldás társadalmi és gazdasági feltételeinek az optimalizálása. Ez Észak-Amerikában konzisztens az állam történelmi szerepével, más országokban azonban paradigmaváltást jelent. Hazánkban különös fontossággal bír az állam szerepének meghatározása, mert nálunk a paradigmaváltás sokkal radikálisabb. Magyarországon az állam legfontosabb feladatait a következőképpen lehet összefoglalni:

- (1) az állami tulajdon távoltartása az információs infrastruktúrától és az információs szolgáltatásoktól;
- (2) az üzleti megoldás szabályozásához szükséges jogi keretek és formák kialakítása;
- (3) minimális állami intervención alapuló ösztönző szabályozási politika kialakítása a gazdaság minden olyan szektorában, amely jelentős részt kap az információs infrastruktúra és a szolgáltatások kialakításában;
- (4) a kapcsolódó kutatási-fejlesztési tevékenység szelektált, de erőteljes támogatása azokon a területeken, amelyekben az üzleti alapon nem valósítható meg (pl. alapkutatás).

Az állam eszközei. Az Egyesült Államokban az állam által alkalmazott eszközök egész sorát jelölte meg a Clinton-Gore program. A legfontosabb eszközök között találjuk a kutatás-fejlesztési adókedvezményeket, a honvédelmi kutatások kereskedelmi felhasználási lehetőségeinek fokozását,

különböző speciális programokat és federális ügynökségeket a kutatás-fejlesztés ösztönzésére és az állami szervek által létrehozott információ terjesztésnek radikális javítását, valamint a versenytörvény és a gazdasági szabályozás felülvizsgálatát abból a célból, hogy az információs társadalom kiépítéséhez szükségessé váló szövetségek és egyesülések elé ne gördüljenek felesleges jogi akadályok.

4.3. Az információs társadalom kiépítésének anyagi forrásai

Az Egyesült Államokban és Japánban a dedikált források úgy jöttek létre, hogy kezdeményezéseik szerves részeként a kormány vagy az államapparátus egyes szervei felhívták a nagy távközlési és informatikai cégeket arra, hogy az információs infrastruktúrába eszközölendő beruházásaikat illetően tegyenek közzé információt. A felhívásokat követve a nagy cégek publikusan mintegy elkötelezték magukat meghatározott összegű információs infrastruktúrális beruházások végrehajtására. Ezek végösszege mindkét országban messze meghaladta a százmilliárd dollárt. A felajánlásokat követte a konkrét beruházási programok összeállítása. Ezek a programok jelenleg megvalósulóban vannak. Magyarországon az infrastruktúrális társadalom kiépítésének főbb forrásai a következők lehetnek:

- Általános adók (költségvetési finanszírozás). Az állami költségvetés krónikusan magas deficitje következtében ennek a forrásnak a szerepe még a legjobb esetben is marginális lesz. Elképzelhető például egyes kutatás-fejlesztési projektek, valamint a szükséges szabályozási reform kiadásai egy részének költségvetésből történő finanszírozása.
- Szolgáltatói hozzájárulások (Hírközlési Alap és hasonló források). Ennek a forrásnak az összege igen számottevő, mégis eltörpül azonban az információs infrastruktúra teljes beruházási igényéhez viszonyítva. Az információs társadalom céljaira történő felhasználáshoz az szükséges, hogy az állami költségvetés ne vonja el az elkülönített alapokat. Ideálisan az Alap speciális és kapcsolódó finanszírozási célokat szolgál, önmaga nem vesz részt a tényleges infrastruktúrális beruházások finanszírozásában.
- Szolgáltatói beruházási programok. A megoldás magánjellege következtében a beruházási programok képezik a finanszírozás legfőbb forrását. A magyar távközlési szolgáltatók többsége azonban jelenleg súlyos pénzügyi gondokkal küszködik és nem engedhet meg nagymértékű infrastruktúrális beruházásokat olyan esetekben, amikor a megtérülés csak hosszabb távon biztosított. A megfelelő pénzügyi helyzetben lévő szolgáltatók mérete viszont nem elegendő a szükséges infrastruktúrális nagyberuházások szignifikáns részének finanszírozásához. Azt, hogy a beruházási programok betöltsék szerepüket, elsősorban a szolgáltatók pénzügyi helyzetét ma mesterségesen rontó jogi-szabályozási kötöttségek felszámolása útján lehet biztosítani.

- Külföldi beruházások. További jelentős külföldi beruházásokra az alapvető távbeszélő szolgáltatási piacok monopolista jellegének hosszú távú és jogilag védett rögzítése következtében minden valószínűség szerint nem kerül sor. A versenypiacok vonzereje ugyan igen nagy, méretük azonban az adat, video és multimédia szolgáltatások iránti kereslet alacsony volta miatt az információs társadalom beruházásigényéhez képest nem jelentős. Nagy volumenű külföldi beruházásokra valószínűleg csak a jelenlegi koncessziók kizárólagosságának lejáratára és Magyarországnak az Európai Unióba történő belépése után kerülhet sor. Ez azonban jelentős késedelemhez vezethet az információs infrastruktúra kiépítésében.

5. További kutatásra váró kérdések

Tekintve, hogy az információ központú társadalom kiépülésének csak előszobájába értek a legfejlettebb gazdaságok is, minden, a kutatás során felvetődött kérdés további kutatásra szorul. Az alábbi kiemelés ennek fényében esetleges, s talán önkényes is:

- a vállalatok belső információs hálózata: kik, milyen információkat bocsátanak ki, ezeket ki használja, mikor és mire?
- a stratégiai szövetségek információs alapjai
- az inter-szektorális csaták állása (az informatika kihívást intézett pl. az auditing szektor ellen, a „big six” egyike felvásárolja az egyik kihívót.
- a gazdaság ténylegesen megnyilvánuló hektikus tendenciáinak elemzése a szimulációs modellek révén, a modellek feltöltése reális pénzügyi adatokkal, tőzsdei verifikálása.

6. A projekt keretében elkészült tanulmányok

Holló Margit - Markó Imre: A külföldi üzleti kínálat elemzése az információ szolgáltatók tapasztalatai alapján

Csengeri László: Pénzintézetek száma és alaptőkéjük alakulása 1836-1945 között

Kálmán György: Az SAP R/3 logisztikai moduljai

Megyik László: Piaci szimuláció normális eloszlásokkal

Gömöri András: Az információ szerepe a versenyképességben

Juhász Péter: Ki nevet a végén? - a Sim2 piaci modell közgazdasági magyarázata

Major Iván: Információgazdaság és nemzetközi versenyképesség

Markó Imre - Holló Margit: A külföldi üzleti kínálat elemzése

Markó Imre - Holló Margit: Az információs piac helyzete és alakulása Magyarországon

Csányi Tamás: A tökéletlen piacgazdaság társadalmi szimulációja

Holló Margit - Markó Imre: Információs piac és információ ellátottság

Juhász Péter - Megyik László - Csányi Tamás: Információáramlás szerepe a versenyképességben

Csányi Tamás: A versenyképesség egyedi céggadatok tükrében

7. Események, rendezvények

Holló Margit és Markó Imre: A külföldi üzleti kínálat elemzése című tanulmány vitája, 1996. március 6.

Juhász Péter - Megyik László - Csányi Tamás: Az információáramlás szerepe a versenyképességben című zárótanulmány vitája, 1997. június 17.

Holló Margit - Markó Imre: Információs piac és információ ellátottság című zárótanulmány vitája, 1997. június 18.

A program kiemelt támogatói:

Center for International Private Enterprise,
Washington, US

Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt.

Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság

Országos Tudományos Kutatási Alap

További támogatók:

Magyar Menedzsment Intézet

és tagvállalatai:

MOL Rt., Dunaferr Rt., Antenna Hungária Rt.,
MATÁV Rt. MALÉV Rt.

Ipari, Kereskedelmi és Idegenforgalmi
Minisztérium

Magyar Nemzeti Bank